

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Antakya'da Deprem Sonrası Yeniden İnşa Süreçlerinin Kentsel Sürekliliğe Etkileri: Akevler ve Gülderen Mahallesi Örnekleri

The Influence of Post-earthquake Reconstruction on the Urban Continuity of Antakya: The Cases of Akevler and Gülderen Neighbourhoods

 Ebru Bingöl

İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Hatay

ÖZ

Şubat 2023 depremlerinin neden olduğu yıkımın yanında yeniden inşa süreçleri Antakya kent formunda hızlı değişimlere sebep olmaktadır. Antakya'da kentsel formun sürekliliği, kültür, toplum ve kentsel yaşamın devamlılığı için bir gerekliliktir. Bu çalışmada Antakya'da depremden bugüne kadar kent formunda yaşanan değişimler, kent morfolojisi alanının analitik araçları kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, Akevler ve Gülderen mahallelerinde yaşanan yeniden yapılanma sürecinde kent dokusundaki süreklilikleri ve kopuşları tespit etmek ve kentsel sürekliliğin sağlanması için bir takım önerilerde bulunmaktır. Bu doğrultuda makalenin birinci bölümünde "kentsel süreklilik" kavramının çoklu bileşenleri tartışılmış, makalenin ikinci bölümde ise Antakya'da yeniden inşa süreçlerini tamamlamak üzere olan iki mahalle üzerinden yaşanan dönüşüm incelenmiştir. Yapılan analizler, 'rezerv alan' politikasıyla parsellerin ortadan kaldırılması sebebiyle yalnızca tekil kentsel plan öğelerinin sürekliliğinin değil, aynı zamanda bu öğeler arasındaki diyalektik ilişkilerin sürekliliğinin sağlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, kentsel çeperde yer alan büyük ölçekli toplu konut alanlarının, kentsel çeperin yabancılaşmasına, iç çeper kuşağında spekülasyon gelişmelerin ortaya çıkmasına ve kentsel periferide kopuk ve bağsız merkezlerin oluşmasına neden olmakta; tüm bu süreçler hem kentsel sürekliliği hem de kolektif hafızayı ve sosyal sürdürülebilirliği zedelemektedir. Makale, Antakya'da deprem ve yeniden inşa sonrası mekansal değişimin belgelenmesi ve ani bozulmalar sonrası sürekliliği sağlayacak kentleşme pratikleri önermesi açısından alana katkı sunmaktadır. Çalışma, günümüzde iklim değişikliği temelli ekolojik yıkımların kentleri tehdit ettiği bir dönemde ani yıkımlar sonrası yeniden yapılaşmanın kodlarını oluşturabilmek açısından değerlidir.

Anahtar sözcükler: Afet; Antakya; çeper kuşak; deprem; iyileştirici kentleşme; kent morfolojisi; kent planı analizi.

ABSTRACT

In addition to the devastation caused by the February 2023 earthquakes, the subsequent reconstruction processes have led to rapid transformations in the urban form of Antakya. The continuity of the urban fabric in Antakya is essential for maintaining the city's culture, society, and urban life. This study evaluates the changes on the urban form of Antakya that have taken place since the earthquake by using the analytical tools of urban morphology. This study aims to identify the continuities and ruptures in the urban fabric during the reconstruction process in the neighbourhoods of Akevler and Gülderen, and to propose recommendations for ensuring urban continuity. Accordingly, the first part of the article discusses the multiple components of the concept of "urban continuity," while the second part focuses on the transformation observed in two neighbourhoods of Antakya where reconstruction is nearing completion. The analysis reveals that not only the continuity of individual urban plan elements but also the continuity of dialectical relationships among them are increasingly significant since the "reserve area" policy has resulted in the elimination of plots. Moreover, the large mass-housing areas on the urban fringe results in alienation of urban fringe, the emergence of speculative development in inner fringe belt, and production of disconnected and incoherent centers in the urban periphery, all of which disrupts urban continuity as well as collective memory. This article contributes to the field by documenting the spatial transformation in Antakya after the earthquake and by proposing urbanization practices after a sudden disrupt that promote continuity. The study is particularly valuable for offering insights into shaping the principles of post-disaster reconstruction when climate change oriented ecological disasters pose serious threats to cities today.

Keywords: Disaster; Antakya; urban fringe, earthquake; recovery urbanism; urban morphology; town plan analysis.

Geliş tarihi: 22.01.2025 Kabul tarihi: 07.06.2025
Online yayımlanma tarihi: 16.07.2025
İletişim: Ebru Bingöl
e-posta: ebrubingol@yahoo.com

 **TMMOB**
Şehir Plancıları Odası

1. Giriş

1.2. Yıkım ve Sonrası

Kentin biçimi işlevlerin, hizmetlerin ve insan faaliyetlerinin kentsel çevre içindeki dağılımı ve bağlantıları ile ilgili olarak şehir yaşamının düzenler. Bir kent peyzajının bütüncül karakteri, evrilen kültürel geleneklerin, sosyal ve ekonomik yapının ve kentsel politika ve müdahalelerin sonucu olarak ortaya çıkar (Whitehand, 1981, s. 59; Bandarin ve Oers, 2014; Ripp ve Rodwell, 2015; Rodwell, 2018; Turner, 2018). İnşa edilmiş formun kalıcılığı nedeniyle, kentsel peyzaj, kentin katman katman gelişiminin birikmiş kaydı hâline gelir (Conzen, 1960, s. 6). Bu katmanlaşma aynı zamanda tüm kültürü ve deneyimleri ile bireysel anıları toplayan/ortaklaştıran kolektif belleği de barındırmakta ve kentsel mekân bu belleğin aktarıldığı kabuklar haline gelmektedir. Dolayısıyla kentsel formun devamlılığı kültür, toplum ve kentsel yaşamın devamlılığı ile doğrudan ilişkilidir.

Bir palimpsest olarak kentsel peyzaj hem doğal ve hem de insan müdahalelerinin neden olduğu süreçlerle şekillenmektedir (Corboz, 1983, s. 16). Deprem gibi doğal olayların sonrasında kentsel yönetimler tarafından yönlendirilen yeniden inşa süreçleri, müdahalenin niteliğine bağlı olarak kentsel yaşamın sürekliliğini sağlama ya da kopuşlar oluşturma sonuçlarını doğurmaktadır. Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya, Şubat 2023 depremlerinde il bazında yıkımların en yoğun olduğu bölge olmuştur (Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu, 2025). Deprem sonrası yürütülen saha çalışmalarında Antakya İlçesi'nde 6369 bina yıkık, 3734 bina acil yıkılması gereken, 21830 bina ise ağır hasarlı olarak saptanmıştır (Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu, 2025). Deprem sebebiyle yıkılan binalar yanında, aldıkları hasar sebebiyle deprem sonrası yıkılarak kaldırılan binalar da kentin fiziksel çevresinde büyük değişikliklere yol açmıştır (Bingöl 2023; Nalça Kıssaboğlu, 2024). 2 Nisan 2023 tarihli açıklamalarda (URL-1) enkazın kalkmasının ardından Antakya'nın %75'inin arsa haline geleceği, Ağustos 2023'te yapılan başka bir açıklamayla (URL-2) da 30749 kalıcı konutun inşasına başlandığı bildirilmiştir. Bu açıklamalar deprem sonrası yıkım ve yeniden inşa süreçlerinin çok hızlı bir şekilde devam ettiğinin bir göstergesidir. Nisan 2025 itibarıyla Antakya İlçesi sınırları içerisinde Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Toplu Konut İdaresine (TOKİ) yaptırdığı 63 ayrı projenin sonucu olarak toplam 45.743 adet konut yapımının bir kısmı tamamlanmış, büyük kısmı ise devam etmektedir (URL-3).

Bir kentin önceki katmanlarının tarihsel sürekliliğini sağlamak, hem o kentin sosyal yapısının devamlılığı hem de kolektif hafızanın korunması için gereklidir. Ani yıkım ve hızlı yapım süreçleri yaşayan Antakya'nın kent formunda devamlılıkların sağlanması, kentsel sürekliliğin, sosyal sürdürülebilirliğin ve kültürel yaşamın devamlılığı için önem arz etmektedir. Bu ça-

lışma, Şubat 2023 depremleri sonrası yeniden inşa süreçlerinin Antakya kent formunda neden olduğu mekânsal değişime odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, deprem sonrası yeniden inşa süreçlerinin Antakya'nın kent dokusunda neden olduğu değişimleri ve kentsel süreklilikleri çözümlemek ve büyük ani yıkımlar sonrasında kentsel yaşamın devamlılığı için yeniden yapılanma süreçlerine yönelik öneriler sunmaktır. Çalışma kapsamında, Antakya'da yeniden inşa süreçlerinin tamamlanmak üzere olduğu iki ayrı mahalle örneğinde, depremden bugüne kadar kent dokusunda görülen süreklilikler ve kopuşlar tespit edilecektir. Yeniden inşanın kentsel biçimler üzerindeki etkilerini takip edebilmek amacıyla kentsel morfolojinin ana kuramcılarından M. R. G. Conzen'in morfogenetik analiz yöntemleri kullanılacaktır. Kentin biçimsel sürekliliklerini ve kopuşlarını incelerken bütünsel bir perspektifle değişimin tüm aşamalarını ve katmanlarını çalışmalarına sistematik bir şekilde dahil etmesi sebebiyle Conzen'in analiz yöntemleri çalışmanın yöntemi olarak seçilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, kuramsal olarak "kentsel süreklilik" kavramının tanımlanma biçimleri ortaya konulmuş ve II. Dünya Savaşı'nda büyük yıkımlar görmüş kentlerde sürekliliği sağlama çabaları ile örnekendirilmiştir. İkinci bölümde Antakya'da deprem sonrası yeniden inşa süreçleri tamamlanmak üzere olan Akevler ve Gülderen Mahallelerine odaklanılarak bu mahallelerde "kentsel sürekliliğin sağlanması" konusunda durum saptaması yapılmıştır. Akevler ve Gülderen Mahalleleri, merkezde ve çeperde yeniden inşa sonrası yeniden oluşturulan kent parçalarının biçimsel dönüşümünün tamamlanması sebebiyle değişimin takip edilebildiği alanlar olmaları nedeniyle çalışmaya konu olmuşlardır. Bulgular bölümünde, Antakya'da deprem sonrası yeniden inşa sürecinin neden olduğu kentsel sürekliliklere ve kopuşlara yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Akevler ve Gülderen Mahallelerinde süre giden uygulamaların kentin dokusunu ve kolektif hafızasını bütüncül olarak nasıl etkilediği değerlendirilmiş ve geçmiş kentin fiziksel bileşenlerinin ve bunların arasındaki diyalektik ilişkilerin sürekliliğini sağlayan, kolektif belleğin devamlılığını sağlayan kentsel mekânların üretilmesini mümkün kılan, yeniden inşa sürecini zamansal ve katılımcı bir şekilde planlayan, mülkiyet hakkını tasarım sürecine dahil eden, iyileştirici kentleşme pratikleri önerilmiştir.

2. Yıkım Sonrası Yeniden İnşa ve Kentsel Süreklilik Tartışmaları

Kentsel mekânda süreklilik konusu II. Dünya Savaşı sonrası fiziksel çevresi büyük oranda zarar görmüş kentlerin yeniden inşa süreçlerinde gündeme gelmiş ve bu süreçte yeni yapılacak yapıların eski dokuya nasıl entegre edileceği meselesi "bağlam" ve "kentsel süreklilik" kavramlarına referansla tartışılmıştır. Hubert de Cronin Hastings, Gordon Cullen, Colin Rowe, Nicolaus Pevsner gibi isimler, *Architectural Review* dergisinde tarihi kentlerin özgün dokusu olarak tanımladıkları "kentsel peyzaj" (*townscape*) üzerinden; Ernesto Rogers, Carlo Aymonino gibi yazarlar İtalyan orijinli *Casabella Continuità* dergisinin

de yayınladıkları yazılarında savaş sonrası yeniden yapılanmada tarihi biçimler içinden saptadıkları tip ve tipolojiler üzerinden “kentsel süreklilik” konusunu tartışmışlardır. *Architectural Review* dergisinin editörü Hubert de Cronin Hastings, tarihi yapıların kıvrılan, farklı vistalar sunan, pitoresk (*picturesque*) bir araya gelişi biçimlerini sürdürmenin, yeninin ve eskinin, modernin ve geleneğin demokratik bir şekilde bir arada var olmasının yani kentsel peyzajın toplumsal iyileşmeyi getireceğinin propagandasını yapmaktadır (Erten, 2012). Derginin sanat editörü Gordon Cullen (1961), kentsel peyzajı “dizisel görüş” (*serial vision*) analizleri aracılığıyla anlamaya çalışırken, Colin Rowe ve Fred Koetter (1978), tarihi kentleri kütle-boşluk analizleri aracılığıyla inceleyerek tarihi ve modern dokunun bir araya gelme biçimlerini kolaj kentte ararlar. Ernesto Rogers (1961), Casabella *Continuità* dergisinde tarihsel sürekliliği kentin daha önce var olan ambiyansı ile uyumlanma (*le preesistenza ambientale*), tarihin hissedilmesi (*sensing the history*) kavramları üzerinden ele alarak sürekliliğin tanıdık hissettirecek binalar ve kent parçaları aracılığıyla gerçekleştiği, kentsel süreklilik için de tarihin “gerçek” bir temsiliyi tasarlanması gerektiği iddiasını ortaya koyar. Carlo Aymonino, 1957–65 yılları arasında Casabella *Continuità* için kaleme aldığı yazılarında Avrupa ve Amerikan şehirlerinden örneklerle sosyal konutlarda gelecekselden moderne devam eden birtakım tipolojiler saptar. Aymonino (1971), binaları yalnızca belirli işlevlere sahip birimler olmaktan çok kentin değişmez unsurları olarak daha büyük bir kentsel örüntünün parçası olarak değerlendirir. Aldo Rossi (1972) kentsel form ve şehrin mimarisini “insan kültürünün temel eseri ve kolektif hafızanın deposu” olarak değerlendirir (Ockman, 1993, s. 393). Rossi, kentin zamana karşı dirençli ve zamansız biçimleri olarak “tip”in, işlevinden bağımsız olarak kolektif belleğin taşıyıcısı olduğunu ve kentin bağlamsal sürekliliğini oluşturduğunu iddia eder. Ancak kentsel peyzaj ve tip üzerine çalışan bu erken dönem kuramcıları, kentsel sürekliliğin oluşum sürecinin kavramsallaştırılmasından çok, kentsel peyzajın tanımlanması ve sınıflandırmasıyla ilgilenmişlerdir (Larkham, 2006, s. 118).

Tarihsel biçimleri ya da tipleri tekrar ederek kentsel sürekliliği sağlama fikri bir tür cepheciliğe, yani cephede tarihi imgelerin tekrarı yönelimine olanak vermiştir. II. Dünya Savaşı sonrası 20.000’den fazla kişinin öldüğü ve şehir merkezinin yok olduğu Almanya’nın Dresden (Doğu Almanya sınırlarındaki sosyalist kent) kentinin yeniden inşası sürecinde eski kentin yapısal unsurlarının birçoğu yok edilmiş ve sosyalist bir yapılanma tercih edilmiştir. Ardından 1989’da Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi sonrası ikinci yeniden inşa süreci başlamışlar ve Dresden kentindeki sosyalist doku, savaş sonrası yıkılmış tarihi binaların yeniden inşa edilmesi ile yoğunlaştırılır. Bu süreçte kent, 17. yüzyıldaki Barok kent görünümüne kavuşturulur. Ancak, bir kopya olarak yeniden inşa edilen tarihi öğeler, eski kentsel canlılığı yaratmak yerine eskisinin görünümünde başka bir kent ve yepyeni bir yaşam yaratmış olur (Jarzombek, 2001).

Mimarlık tarihçisi Mark Jarzombek hızlıca ve bir kopya olarak yeniden yaratılan kentin yapılaşma sürecini şöyle yorumlamaktadır: “Şehrin sayısız şantiyesinin üzerindeki toz çökecek ve tarihi yeniden canlandırma fırsatı şimdi olduğundan çok daha büyük bir hayal olacak... Dresden’in ön plana çıkardığı [temsili] kültürel projeksiyonu sayesinde, kent kendi trajedisini baş etme vizyonunu kaybediyor” (Jarzombek, 2001, s. 23). Dresden örneği, sadece tarihsel biçimlerin kopyalarını üretmenin ya da binaların tekil olarak korunmasının kentsel yaşamın sürekliliğini sağlama konusunda yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır.

Conzen, Caniggia ve Whitehand kentsel morfoloji alanı içerisinde bazı spesifik yöntem ve araçlarla kentsel sürekliliğin oluşum süreçlerinin çözülmesine yönelirler. Farklı şehirlerin dönüşüm süreçlerine odaklanarak farklı nitelikte bölgelerin ve alanların üst üste ve yan yana eklenmesi ile mekânsal birikimin yani tarihselliğin oluştuğunu öne süren bu isimler, tarihsellik içinde oluşan sürekliliği anlamaya çalışırlar ve süreklilik kadar değişim süreçlerini de araştırmalarına dahil ederler (Kropf, 1993, s. 256). Temel nesnesini süreklilik ve değişim arasındaki çatışmadan elde eden morfolojik çalışmalar, ne sürekliliğin ne de değişimin ayrıcalıklı bir konuma sahip olması kentsel morfoloji alanının kentsel süreklilik konusundaki en önemli farklılığını oluşturmaktadır (Kropf, 1993, s. 310).

Kropf (1993), kentsel morfoloji çalışmalarında sürekliliğin sağlanmasının iki temel yönteminden bahsetmektedir. Süreklilik, bir eylemsizlik/aynı biçimin tekrarı (*inertia*) veya eskinin yerini alma (*replacement*) ile meydana gelebilir. Aynı biçimin tekrarı, bir formun fiziksel malzemesinin ve düzenlenmesinin zaman içinde sabit kalması anlamını taşımaktadır. Yerini alma ise, formun bileşen parçaları değişse de düzenlenme biçiminin zaman içinde sabit kalmasıdır (Kropf, 1993, s. 222). Kentsel morfoloji çalışmalarında kentsel sürekliliğin sağlanması sadece eskinin tekrarı yolu ile değil, eski biçim öğelerinin bazılarının dönüşerek mekânsal organizasyonun kendini sürdürmesi şeklinde de gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımda süreklilik, değişimi de kapsayan bir süreçtir. Her türlü değişim, katmanlaşma, aktarım, koruma, yıkım, yeniden inşa ve dönüşüm aşaması kentsel deneyimin, tarihselliğin ve kentsel süreçlerin bir parçasıdır.

Conzen (1960; 1981a), kentsel sürekliliği bir süreç olarak ele alırken sadece binaların fiziksel sürekliliğine odaklanmayıp; **bütüncül olarak** parsel, sokak sistemi, binalar, yapılaşma tipi ve yoğunluğu ile yapı ve arazi kullanımının tarihsel süreç içerisindeki değişimlerinin ve bunların birbirleriyle ilişkilerinin değişiminin kentin dönüşümüne sebep olduğunu savunmaktadır. Bu bütüncül bakış açısında tarihi kent peyzajının sürekliliği, sadece estetik ve biçimsel varoluşuyla değil, toplumun hem entelektüelliğinin hem de daha geniş bir duygusal deneyiminin oluşumunda rol oynamaktadır (Conzen, 1981a; Whitehand, 1981, s. 58). Tarihsel süreklilik, bireyin ve toplumsal aklın belirli bir mekânda kök salmasını mümkün kılmaktadır; bu sebeple sağlıklı ve devamlılığı olan her tür toplumsal yaşam biçimi için

gereklidir (Conzen, 1981a, Whitehand 1981, s. 58).

Kentin biçim öğeleri, bu fiziksel öğelerin imgeleri ve mekânsal deneyim aracılığıyla kentin deneyimlerinde zamanla birtakım ortaklıklar oluşturur. Vittorio Gregotti (1985), tekil tarihi öğelerden ziyade, topoğrafya, ekoloji, tarih ve kültür gibi bileşenleriyle birlikte yer duygusunun zaman içerisinde “yerel bölgeyi/toprağı” (*territory*) oluşturduğunu ve bu bütünü, sürekliliğin temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Antropolog Paul Ricoeur’a göre (2012) bu bütünsel atmosfer **toplumsal belleğin oluşumunda** kilit rol oynar. Çünkü ‘anımsamak’ ancak geçmişin imgelerine sahip olmak ile olur. Deprem, savaş gibi felaketler sonucu aniden değişen fiziksel çevrede, toplum ve mekân arasındaki sürekli ilişki kopabilir ve kolektif hafızanın izlerini taşıyan mekânlar zarar görebilir (Halbawchs, 2005). Ancak yok saymak ve unutmak yerine hatırlamak, toplumsal bir olay sonrasında aynı zamanda yaşanan geçmişi de iyileştirmektedir. Bu sebeple kentsel sürekliliği, sosyo-kültürel süreklilik ve kolektif bellek ile birlikte düşünmek gerekmektedir.

Kolektif belleğin aktarımı hem mekânlar, hem de kişiler aracılığı ile olur. Toplumsal hafızanın katılımcı ve kolektif yöntemlerle çözümlenmesi, kolektif belleğin kentlilerin gözünden tanımlanması ve onların tercih ve istekleri çerçevesinden planlanması, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için önem taşımaktadır. Kentsel süreklilik ve toplumsal bellek arasındaki ilişki 2. Dünya Savaşı kentlerinde yapılandırılmaya çalışılmıştır.

İngiltere’nin Coventry kentinde, 14 Kasım 1940’taki bombalanma sonucunda 4330 konut yıkılır ve fabrikaların dörtte üçü de harabeye döner. Savaş bittiğinde bir kent planı hazırlanır ve bir sergi ile halka sunulur. Eski kentin birçok yapısını barındırmayan bu kent planı halk tarafından protesto edilir. Ardından hazırlanan 1944 ve 1948 planlarında halkın protesto ettiği unsurların dikkate alınmasıyla ilk olarak kamu yapıları ve bombalanma sonucu sadece dış duvarları ayakta kalan St. Michael Katedrali’nin karşısında yeni katedral inşa edilir. Tüm bu süreçlerde planların halka sunulması ve sürekli geliştirilmesi ile inşa sürecine vatandaşların katılımı sağlanır. Kentin merkezinde yayalaştırılan Lower Precinct Bölgesi’nin meydanlarında yaşanan büyük acıyı anlatan şiirler ve yazılara yer veren peyzaj düzenlemeleri yapılır (Hubbard vd., 2003). Böylece kent travmatik tarihiyle yüzleşir.

II. Dünya Savaşı’nda kentsel mimarisinin %84’ü, endüstriyel altyapısının ve tarihi anıtlarının %90’ı ve konut yapılarının 72’si yıkılan Varşova şehrinin yeniden inşası da vatandaşların katılımıyla sağlanır. Kentin kurtulmasından hemen sonra mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, ekonomistler ve avukatlar gibi çeşitli uzmanlık alanlarından oluşan 1.500 kişilik BOS (*Archive of Warsaw Reconstruction Office*) üyeleri, birkaç hafta içinde incelediği binanın durumunu belgeleyerek hangi binaların kurtarılabilceğini belirler. Varşova, Polonya’nın dört bir yanından gelen bağışlarla ve 10.000’i aşkın gönüllünün

çalışmasıyla eski molozlar da kullanılarak yeniden inşa edilir (Wolkowski ve Herder, 2022). Eski kentin yeniden canlandırılmasındaki benzersiz öncü çaba ve büyük çaplı yeniden inşa süreci, 1980 yılında kentin UNESCO’nun Dünya Kültür Mirası listesine alınmasına ve BOS Arşivleri’nin, 2011’de Dünya Hafızası Siciline (*Memory of the World Register*) kaydedilmesine sebep olur (URL-4).

Coventry ve Varşova örneklerinde görüldüğü gibi ağır bir yıkım sonrası kentin inşasında kolektif belleğin sürdürülmesi ve bireylerin aktif katılımı, kolektif bir iyileşme yaratmakta ve kente artı değer katmaktadır. Kentsel sürekliliğin hem fiziksel hem fenomenolojik olarak bütünsel bir şekilde ele alınması; her türlü yıkım ve yeniden inşa süreçlerini de kapsayan yapısal sürekliliği, tarihsel derinliği, kolektif hafızayı ve mekânsal deneyimin sürekliliğini de sağlamaktadır.

Öte yandan ani yıkım ve yeniden inşa süreçleri de kentsel sürekliliğin bir parçasıdır ve kentteki mekânsal-kültürel deneyim ile belleğin devamlılığını mümkün kılmaktadır. Kent formundaki değişimleri bütünsel ve analitik yöntemlerle çözümlemesi ve kentsel sürekliliğe bir süreç olarak yaklaşması sebebiyle Conzen’in morfojenetik analizleri, araştırmanın yöntemi olarak seçilmiştir. Conzen’in kentsel morfoloji araçlarının kullanılmasıyla deprem sonrası yapım faaliyetlerinin kentsel dokuda oluşturduğu kopuş ve süreklilikleri çözümlemek amacıyla yeniden yapım faaliyetleri sonlanmak üzere olan Antakya İlçesi’ndeki iki mahalle çalışma alanı olarak seçilmiştir.

3. Araştırma Yöntemi ve Çalışma Alanının Tanımlanması

3.1. Çalışma Alanları

Antakya, kurulduğu Helenistik Dönem’den itibaren Asi Nehri ve Habib-i Neccar Dağı arasında konumlanmış, Osmanlı Dönemi’nde oluşturulan bir muhacir mahallesi haricinde 1930’lara kadar nehrin doğu yakasında kalmıştır (Demir, 1996). Fransız plancı Rene Danger’in 1932 yılında Antakya için hazırladığı 1:10.000 ölçekli kent planları sonrası yerleşim nehrin batı yakasına da sıçramış; bu sıçrama kentin iki yakasını bağlayan Roma Köprüsü üzerinden gelişerek kendini göstermiştir. Zamanla nehrin batı kısmındaki yeni yerleşim, batı ve kuzey yönüne doğru genişlemesini sürdürmüştür. Dolayısıyla Asi Nehri’nin batı yakası modern kent dokusuna sahipken, nehrin doğu yakasında geleneksel kent merkezi uzanmaktadır. Geleneksel merkez 2009 yılında onaylanan “Antakya (Hatay) Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı Revizyonu” ve “kentsel sit” statüsüyle korunmaktadır.

Şubat 2023 depremleri sonrasında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının TOKİ’ye yaptırdığı projelerin Antakya’daki mahallelere göre dağılımlarına bakıldığında, yapım faaliyetlerinin üç ana alanda devam ettiği söylenebilir (Şekil 1). İlk olarak, Asi Nehri’nin doğusunda yer alan geleneksel kent

3.2.1. Kent Peyzajının Morfolojik Bileşenleri

Conzen (1969, s. 3) tıpkı Whithorn, Frodsham, Alnwick, Conway ve Ludlow gibi, tarihi İngiliz kentlerinde zaman içinde mekânsal desenlerin nasıl oluştuğunu ve nasıl bir araya geldiklerini veya çözüldüklerini, kent peyzajının bileşenlerinin zaman içindeki dönüşümü üzerinden anlamaya çalışmıştır. Conzen, kent peyzajı içindeki ana biçim bileşenlerini, kent planı (*town plan*), arazi kullanım düzeni (*land and bulding utilization*) ve yapı tipleri (*building fabric*) olarak sınıflandırır ve kentsel sürekliliği bu bileşenlerin devamlılığı üzerinden tanımlar.

Kent Planı

Conzen, kente dokusunu ve karakterini kazandıran “kent planı” birimlerini üç plan ögesiyle ilişkilendirir (Conzen, 1960, s. 5; Kropf, 1993):

- i. Parseller ve sokak bloklarındaki kümelenmeler: Conzen (1960), kentin dönüşümünde mülkiyetin temel değişim nesnesi olduğu varsayımı ile birçok analiz ve sentezini parsel düzeni üzerinden geliştirmiştir. Conzen zaman içerisinde parsellerin bölünmeleri, birleşmeleri ve bununla beraber bina ve sokak bloklarında meydana gelen mikromorfolojik değişimleri, parsellerin biçimi, büyüklüğü, yönelimi, parsel cephesi genişliği, parsel derinliğinde meydana gelen değişimler üzerinden ölçer (Kropf, 2017).
- ii. Sokaklar ve sokak sistemindeki düzenlemeler: Conzen’in ikinci kent planı ögesi olan sokaklar, sokak çizgileriyle (sokak bloğu) sınırlanmış ve her türlü yüzey trafiğinin kullanımı için ayrılmış açık alanı ifade etmektedir (Kropf, 2017). Sokak sistemleri ise, bitişik ve birbiriyle ilişki kuran sokakların düzenlenmesinden oluşmaktadır. Kentsel morfoloji çalışmalarında sokaklar, en yavaş değişen ve uzun süre sürekliliğini koruyan kent biçim öğeleri olarak saptanmıştır (Kropf, 2017).
- iii. Binalar veya blok planları: Bina adası, mimari biçimin ötesinde dayanışık kılınmış parseller bütünüdür (Kropf, 1996; Paneira vd., 2023). Binaların sokağa göre konumları, büyüklüğü ve yoğunluğu, kullanım biçimi, üretildiği dönem ve iç-dış formları, Conzen’e göre bina karakterlerini belirler (Kropf, 1993, s. 48).

Bina ve Arazi Kullanım Düzeni

Kentsel arazi kullanımı, kentsel morfoloji çalışmalarında en hızlı değişen kentsel birimler olarak tanımlanmaktadır (Kropf, 2009). Conzen, kentsel peyzajda kullanımın değişimini, il olarak arazinin öncül kullanımlarının (bina türleri; kamu binaları, ticari binalar ve konutlar) sonraki dönemlerde gelen kullanımların yerini alması ile geleneksel kent merkezlerinde daha fazla çeşitliliğe yol açması ile, ikinci olarak her parselin kullanım biçiminin değişmesi ile kentsel peyzajın farklılaşması süreçleri ile açıklar (Conzen, 1960, s. 5; Kropf 1997, 2009). Conzen (1969, s. 128) parsellerin yalnızca zemindeki sınırlarla tanımlanan bir arazi parçası değil, aynı zamanda arazinin kullanım statüsünün

belirlemek için bir kontrol birimi olduğunu ve parsel değiştiği zaman arazi kullanımının değiştiğini vurgular. Bu sebeple Conzen (1960, s. 5) arazi kullanım desenlerini parsel birimlerini kullanarak ölçer (Kropf 1996, 2009).

Yapı Tipleri (*Building Fabric*)

Yapı tipleri, tekil olarak binaların işlevlerini dikkate alır. Binaların baskın işlevlerini (sokak cephesine yakın olan işlev), yan işlevlerini ve 3 boyutlu konfigürasyonlarını ifade etmektedir (Whitehand, 1981, s. 62).

Conzen’in kent planı analizi, bir kentin fiziksel koşullarının, ekonomik ve sosyal gelişiminin biçimsel sonuçlarını kapsamlı bir şekilde anlamak için araçlar sunmaktadır. Bu analizlerde değişen kentsel öğeler birbirinden bağımsız değildirler. Conzen’e göre sokakların, parsellerin ve blok planlarının farklı kombinasyonları farklı plan birimlerini (*plan-units*) oluşturmaktadır (Kropf, 2009). Kentsel öğeler birbirlerini koşullayarak değişimi gerçekleştirmektedirler. Parsellerin genişliği ve derinlikleri buralara inşa edilecek bina tiplerini koşullandırmakta ve bu tipler tarafından koşullanmaktadır (Paneira vd., 2023, s. 224). Bina adaları, yolların oluşturduğu ağ ile kurduğu ilişki ile anlam kazanmakta; sokaklar ve parseller arasındaki diyalektik bağıntı, dokunun varoluşunun temellerini atmaktadır. Çünkü kentin evrimi boyunca karşılaşacağı demografik, ekonomik ve kültürel değişikliklere kendini uyarlama yeterliliği ile binaların değişmesini, büyümesini ve yayılmasını ve birbirinin yerini almasını sağlayan şey, sokaklar ve parseller arasındaki bağıntının kalıcılığında yatmaktadır (Paneira vd., 2023, ss. 218–223). Böylece sadece kentsel bileşenlerin kendileri değil, bu bileşenler arası diyalektik ilişkinin devamlılığı da kentsel dokunun sürekliliğini sağlamaktadır.

3.2.2. Kentsel Çeperin Dönüşümü

Kentlerin birçok bölgesi, özellikle kent çeperleri, konut parsellerinde sıklıkla görülen düzenli parsel boyutlarından yoksundur (Whitehand, 2007, s. 2). Bu durum, kentsel sürekliliği anlama konusunda farklı analiz yöntemleri geliştirmeyi gerekli kılar. Conzen (1988), yoğun kentsel bölgelerdeki düzenli parsellerin olmadığı bölgelerde, çeper kuşağın gelişimi üzerinden kentlerinin üst ölçekteki değişim süreçlerini tarifler (Kropf, 1993, s. 38). Conzen (2009), inşa faaliyetlerinin daha az olduğu, görece seri dikdörtgen parsel düzeninden farklı düzende, geniş parsellerin üzerinde düşük yoğunluklu bir yapılaşmanın görüldüğü, sıklıkla kamu binalarının, yeşil alanların, spor alanlarının ve geniş boş arazilerin kapladığı kentin çeperinde kalan alanları “kentin çeper kuşağı” olarak isimlendirmiştir (Whitehand, 1981). Kent, eklenerek dışa doğru genişlerken, yapılaşmış alan iç alanda dönüştürücü değişim süreçleri yaşar (Whitehand, 2001). Kent büyüdükçe kentin hemen çeperindeki iç çeper kuşakları, kentin içinde kalarak fosilleşmekte, bir sabitleme hattı oluşturmakta, buna istinaden orta kuşaklar bu sınırı atlayarak yeni yerleşkenin sınırlarında bir halkada

yer almaktadırlar (Conzen, 1988). Conzen, kentsel çeperde büyüme süreçlerini, çeperdeki peyzaj üzerinde sabitleme, genişleme ve sağlamlaşma eğilimi ile zamanla gelişen kentin hemen çeperindeki iç çeper kuşakları, etrafındaki orta kuşaklar ve kentin geç dönemine ait merkeze en uzak çeperdeki dış kuşakların oluşumunu tariflemiştir. Kentin merkezine yakın, hemen ilk çeper halkasındaki iç kuşakların değişimiyle orta saçak kuşaklar oluşur. Dış çeper kuşaklar, gelişen ulaşım teknolojileri ve uzayan ulaşım aksları sayesinde büyüyerek orta çeper kuşağı kent içinde gömülü bırakan en dış hattaki parçalı ve genellikle oldukça büyük arazilerdeki son yerleşkelerdir (Whitehand, 1981; Çalışkan, 2023). Çeper kuşak, genişleyen kentsel alana ait bir kavramdır ve Conzen'in çeper kuşak çalışmalarında zaman içinde kentsel büyümenin doğası, arazi kullanımlarının değişimi üzerinden izlenmektedir.

Çeper kuşaklar, geniş parsellere yayılmış açık yeşil alan kullanımları ile kentin kıyısında bir ekolojik koridor oluşturmakta ve kent ekolojisinin sürdürülebilirliği, kentlerin esnek uyum kapasitesinin artırılması ve afetlere adaptasyon için anahtar rol oynamaktadırlar (Hazar ve Özkan, 2020). Ancak çeper kuşaklarda ticaret ve konut alanı baskısı sonucunda çeper kuşak biriminin zamanla artık bir çeper kuşak alanı olmayacak şekilde yeniden işlev kazanması ve çeper kuşak bileşenlerinin, genellikle konut alanları tarafından işlevsel açıdan farklı alanlarca emilmesi ve çeper kuşağın özgün karakterini kaybetmesi söz konusu olmaktadır. Bu durum, "çeper kuşak yabancılaşması" (*fringe belt alienation*) olarak adlandırılmakta (Conzen 1969; Kubat ve Hazar, 2018; Çalışkan, 2023) ve orta ve dış çeper kuşakların oluşumunda bu süreçler etkili olmaktadır.

Bu çalışmada Antakya'da Şubat 2023 depremlerinden sonra başlayan yeniden inşa süreçlerinin kentsel sürekliliğe etkisini ölçmek amacıyla Conzen'in kent peyzajı analizleri ve çeper kuşak analizleri kullanılacaktır. Kentsel morfoloji çalışmalarında morfolojik dönemlerin saptanması için tarihi kentlerin uzun erimli dönüşümleri izlenmektedir. Conzen'in (1969, s. 7) ifadesiyle en az 100 yıllık sürecin takibi bile bu çalışmalar için kısa bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu yazının amacı doğrultusunda morfolojik dönemleme, depremin hemen öncesi (Aralık 2022) ve örnek alanların yeniden inşasının tamamlanmak üzere olduğu (Nisan 2025) ile sınırlandırılmış ve bu iki dönem arası kentsel dokudaki süreklilikler karşılaştırılmıştır.

Deprem öncesi ve sonrası durum;

- Kent planı analizleri (parsel, bina, sokak sistemi),
- Arazi ve bina kullanımı
- Yapı tipleri ve bunların diyalektik ilişkileri analizleri ile tespit edilmiştir.

Kentsel morfoloji çalışmalarında farklı zaman dilimlerindeki kentsel örüntüler aynı harita türü kullanılarak karşılaştırılabilmekte ve değişiklikler kolayca ortaya çıkarılabilmektedir (Moudon, 1982; Koç ve Kubat, 2018). Deprem öncesi du-

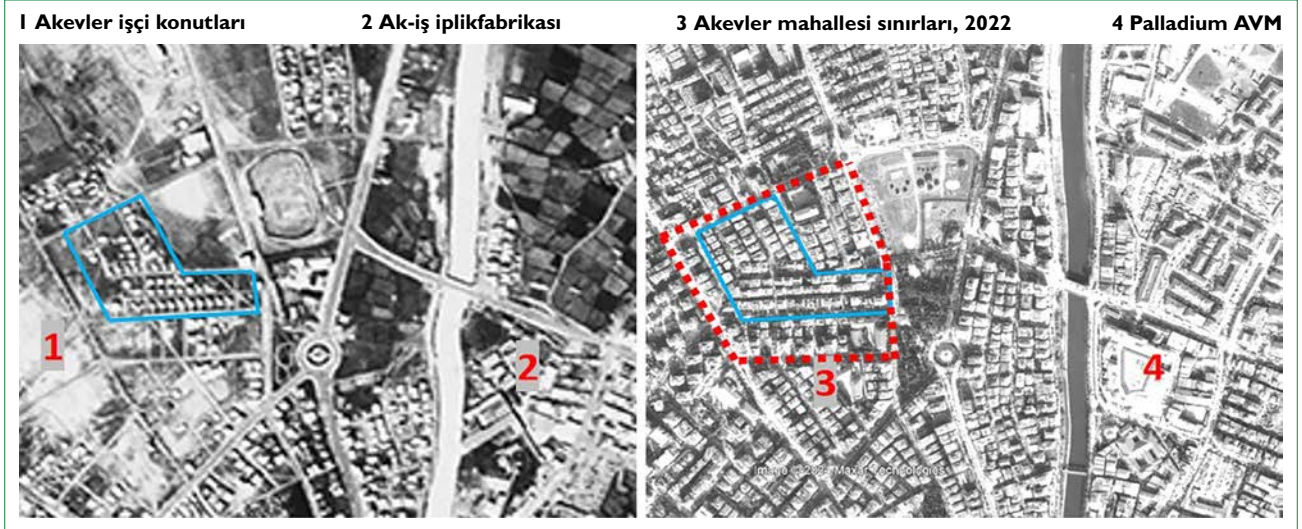
rumun tespiti için 2009 tarihli Antakya halihazır haritaları Aralık 2022 tarihli hava fotoğrafları üzerinden güncellenerek kullanılmıştır. Parsel bilgileri Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden alınan parselasyon planlarından elde edilmiş, parsellerin alanlarına dair yapılan analizler bu haritalar üzerinden oluşturulmuştur. Yapıların kullanım biçimi Kasım 2022 tarihli sokak görüntülerinden elde edilmiştir. Deprem sonrası Akevler Mahallesi'ni kapsayan tek plan, Türkiye Tasarım Vakfı (TTV) Hatay Tasarım ve Planlama İş Birliği Grubunun, DB Mimarlık ve Danışmanlık Limited Şirketine yaptırdığı Antakya Master Planı'dır. Bu sebeple deprem sonrası yeniden inşa edilen kentsel dokunun tespiti için bu master plan temel alınmıştır. Anılan plan Gülderen Mahallesi'ni içermeyişi için Gülderen Mahallesi'ne ait veriler, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü parselasyon planlarından ve 2025 tarihli hava fotoğraflarından elde edilmiştir. Ayrıca, kent ölçeğindeki veriler için Hatay Planlama Merkezi'nin arazide toplamış olduğu veriler ile haritaları güncellenerek yeniden üretilmiştir. Antakya İlçesi sınırları içerisinde yer alan kalıcı konut yerleşimlerinin konumlarına, alanlarına ve konut sayılarına TOKİ'nin illere göre proje ilanlarından ulaşılmıştır. Yeniden inşa sürecinin hukuksal boyutu Resmi Gazete arşivlerinden, sürecin uygulama boyutu ise projelerin planlama ve koordinasyonundan sorumlu yetkilendirilmiş TTV, DB Mimarlık gibi ofislerinin kendi web sitelerinden ve inşaatların güncel hali çeşitli drone çekimlerinden temin edilmiştir.

4. Bulgular: Antakya'da Yeniden İnşanın Mekânsal Çözümlemesi

4.1. Akevler Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Akevler Mahallesi, Hatay'ın Antakya İlçesi'nin merkez mahallelerinden birisidir. 1954 yılında açılan ve yaklaşık 800 işçiye iş imkânı sunan Ak-İş İplik Fabrikası'nın işçi yerleşkesi olarak kurulan mahalle (Dinç ve Usun, 2021), modern kent merkezinin ilk planlı konut yerleşimlerinden (Şekil 2). Tasarımı Ergün Mimarlık'a ait olan Ak-İş İplik Fabrikası'nın (Dinç ve Usun, 2021) bir parçası olan Develi Kulesi var olduğu dönem boyunca Antakya'nın imgelerinden biri olmuştur (Şekil 3). Fabrika 1979 yılında kapanmış, 2007 yılında yıkılmış, Akevler mahallesi el değiştirmiş, ancak konut kullanımı ve iki farklı izgara düzenini kesiştirilmesiyle oluşturulmuş sokak sistemi deprem öncesine kadar varlığını devam ettirmiştir. Düzenli konut ve sokak sistemi, parsel ve sokak sistemleri arasında kalan bahçeleri, bahçe duvarları ve yeşil peyzaj öğeleri ile düzenli bir kentsel doku sunan (Şekil 4) mahalle Şubat 2023 depremlerinde büyük oranda yıkılmıştır.

5 Nisan 2023 tarihli Resmî Gazete ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Karar Sayısı: 7033) uyarınca Antakya İlçesi'nde bulunan 307 hektarlık alan "riskli alan" ilan edilmiştir. 9 Kasım 2023 tarihinde, 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 2.



Şekil 2. Akevler Mahallesi'nin ilk kurulduğu yıllara (1968) ve deprem öncesine (Aralık 2022) ait hava fotoğrafları.

Kaynak: T.C. Harita Genel Müdürlüğü'nün 1968 tarihli hava fotoğrafı ve Aralık 2022 Google Earth görüntüsünden yazar tarafından üretilmiştir.



Şekil 3. Ak-iş Fabrikası ve kentin imgesi haline gelmiş fabrikanın Develi Kulesi.

Kaynak: Hataytube Instagram sayfası (URL-6) ve sanatçı Musa Bağ'ın kişisel arşivi.

maddesi ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, buna göre Antakya ve Defne ilçeleri içerisinde kalan 207 hektarlık alan rezerv alanı kapsamına alınmıştır. Bu tarih itibarıyla rezerv alan içerisinde kalan mahallelerin sınırları artık mntikalarla ifade edilmektedir. Günümüzde Akevler Mahallesi, rezerv alanın I. mntikası içerisinde kalmaktadır.

2016 yılında kurulan Türkiye Tasarım Vakfı (TTV), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile 21.09.2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile 01.08.2023 tarihli protokollerin imzalanmasıyla yeniden inşa süreçlerinin organize edilmesinden sorumlu vakıf olarak merkezi yönetim tarafından görevlendirilmiştir. TTV Hatay Tasarım ve Planlama İş birliği Grubu, DB Mimarlık ve Danışmanlık Limited Şirketine Antakya İlçesi'ni çevre yolu sınırına kadar kapsayan bir alan için bir master plan yaptırmıştır (Şekil 5). Bu master plan, Akevler'deki inşa sürecinin altlığını oluşturmaktadır.

Parseller

Mahallenin deprem öncesi parselasyonuna bakıldığında, en küçük parsel alanı 297 m²'den en büyük parsel olan 61 16,69 m²'ye kadar değişen çeşitlilikte parseller bulunmaktadır. 61 16,69 m² ve 3982 m² alana sahip en büyük parseller, sırasıyla kız meslek lisesinin bulunduğu 2206/2 no.lu parsel ve Haydar Mursaloğlu İlkokulu'nun bulunduğu 2203/1 no.lu parseldir. Sadece konut parselleri dikkate alındığında, büyüklüklerinin sıklıkla 300 ila 700 m² arasında değiştiği, ancak mahalle sınırlarını çevreleyen ana yollara (Ayşe Fitnat Hanım Caddesi, Fahri Korutürk Caddesi, Rüstem Tümerpaşa Caddesi, Namık Kemal Alahan Caddesi) bakan konut parsellerinde 1000 ila 2000 m² arasında parsellerin bulunduğu görülmektedir. Konut adalarında 250–300 m² arası parsellerin %8 oranında olduğu, 300–500 m² aralığındaki parsellerin %53 ile en yaygın parsel büyüklüğü olduğu gözlemlenmektedir. 500–700 m² arası alana sahip parsellerin oranı %24,64 iken, 700–900 m² arası alana sahip olanların oranının %8 olduğu ve 900 m²'nin üzerinden alana sahip olanların oranının da %6,5 olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 6).



Şekil 4. Akevler Mahallesi sokak görüntüleri (Kasım 2022).

Kaynak: Kasım 2022 tarihli Google Earth Sokak Görünümü'nden faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Bunun yanında Akevler Mahallesi'nin ilk kurulduğu alandaki iki farklı ızgara sokak sisteminin kesiştiği parsellerin çizgilerinin birbirini takip ettiği, tam bir ızgara düzenine sahip olduğu ve takribi 350 m² ve 600 m² civarında parsellerden oluşan 2 farklı tipte parselden oluştuğu; kısaca hala eski düzeninin koruduğu dikkat çekmektedir. Köşe parsellerde 1000 m² civarı parseller bulunduğu gözlemlenmektedir.

Deprem sonrasında Akevler Mahallesi'nin rezerv alanın içine alınmasıyla birlikte rezerv alan içerisindeki parsellerin birleştirilmesi ve arazinin mülkiyet dokusunun "hamur edilmesi" durumu söz konusu olmuştur (Bilsel ve Balamir, 2024, s. 53). Dolayısıyla, rezerv alan uygulaması sonucunda, arazinin yapılaşma desenini oluşturan ve bir kontrol mekanizması işlevi gören parseller ortadan kalkmıştır. Rezerv alan uygulaması sayesinde DB Mimarlık'ın ürettiği her tür planlama ve tasarım, muntika içerisinde tek bir mülkiyet varmış gibi davranma ve yeni parsel-sokak-yapı adaları oluşturma 'özgürlüğüne' sahip olmuştur.

Conzen'in (2004), parsel deseni dönüşümünü (*plot pattern metamorphosis*), zaman içerisinde kent yoğunlaştıkça parsellerin bölünmesi ve kısaltılması, birikim süreci geçirmesi olarak açıklar. Bölünen parsellerde yeni yapılar, boşluklara dolarak yoğunluğu artırır. Ancak Akevler'deki dönüşüm, ekonomik ve sosyal

süreçlerin olağan etkileri ile zamana yayılarak gerçekleşmek yerine rezerv alan müdahalesi ile gerçekleştiği için parseller birleştirilmiş ve parsel alanı, ada alanları büyümüştür. Rezerv alan uygulaması oluşturulan master plan, mevcut parseller birleştirilerek 110.108 m² tek bir parsel alanı oluşmuştur.

Akevler'deki parsellerin deprem öncesi **derinlik** ve **cephe genişliklerine** dair yapılan analizler sonucunda parsel formlarının kareye yakın dikdörtgen parsellerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Akevler mahallesindeki parsellerin derinliklerinin 15 ila 30 m arasında değiştiği görülmektedir. Aynı sokağı takip eden 2212 ve 2205 no.lu adalarda ve 2198 no.lu adada parsel derinliği 30 m; 2210, 2209, 2208, 2207 no.lu adalarda parsel derinliği 17,5 m; 2204, 2213 no.lu adalarda parsel derinliği 20 m; 2199, 2200, 2203, 2200 no.lu adalarda parsel derinliği 25 m'dir. En geniş parsel derinliğe sahip adalar olan 2212, 2205 ve 2198 no.lu adaların Akevler Mahallesi'nin işçi konutlarının kurulduğu ilk alanda olduğu gözlemlenmiştir.

Parsel derinliğini ölçmek için kullanılan yöntem, parsel sınırında olan en büyük yoldan geriye parselin derinliğini ölçmektir. Ancak rezerv alan uygulaması sebebiyle parseller ortadan kalktığı için deprem sonrası değişen parsel derinliklerinin ölçülmesi mümkün olamamıştır. Bunun yerine yapı adası düzen-



Şekil 6. Akevler Mahallesi parsel alanlarının büyüklükleri (2022).

Kaynak: Yazar tarafından halihazır haritalardan faydalanılarak üretilmiştir.

de yeşil alanlar, bahçe duvarları ve mahalleye karakter kazandıran peyzaj öğeleri mevcuttur. Master plan sonucu, bu peyzaj öğelerinin ortadan kalktığı, Akevler'deki özgün mahalle dokusundaki sokak sisteminin, yol ve parsel çizgisi arasındaki bahçelerin, bina ve sokak bağıntısının kaybolduğu görülmektedir. Bunun yerine master planda ada ortasında ortak avlulardan oluşan sokak blokları önerilmiştir.

Binalar ve Sokak Blokları

Conzen'in üçüncü plan öğeleri olarak tariflediği binalar ve bina oturma düzenleri, parsellerden bağımsız değildirler. Deprem öncesi mahalle dokusunda her parselin içerisinde tek yapının bulunduğu ayırık nizam görülmektedir. Yeni master plana bakıldığında, rezerv alan mıntıkları içerisinde birkaç çeşit tip bloğun tekrarı ile oluşan bitişik nizam ve ortasında avluları bulunan sokak blokları önerildiği görülmektedir (Şekil 10). Bu çeper blok ada tipolojisi seçeneksiz bir şekilde tüm kent adalarında yinelenmektedir (Çalışkan,

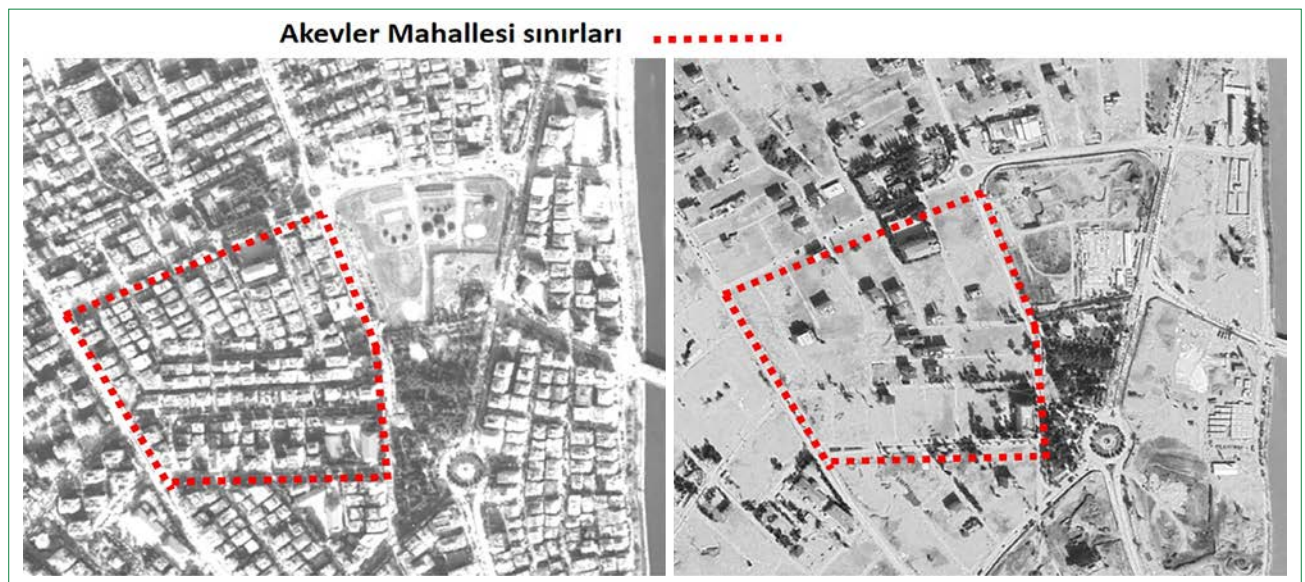
2024). Bu bina tipolojisi deprem öncesinde Akevler mahalle dokusunda yer almayan niteliklerdir. Rezerv alan uygulaması sonrası parsellerin ortadan kalkması ile yeni yapılacak binalar deprem öncesi parsel sınırları ile ilişkisini kaybetmiştir. Eski parsellerin biçimlerinden bağımsız olarak yerleşen, eski parsel sınırlarını geçen ve sınırlar arasında kalan binalar söz konusu olmuştur.

Master planda önerilen binaların yükseklikleri, emsal bilgileri, konut yapılaşmasının yoğunluğu, oluşan rant sonucu sosyal yapının nasıl korunacağı gibi konular hakkında ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mayıs 2025 itibarıyla Akevler Mahallesi'nde, TTV master planına bağlı kalınmaksızın ve deprem sonrası hazırlanan herhangi bir üst ölçek plan olmaksızın, 6 katlı tekil bloklar inşa edildiği görülmektedir (Şekil 11). Bu son uygulama ile mıntika içerisinde hızlı ve kolay yapılaşma alışkanlıklarının tekrarı niteliğinde, "tek parsel üzerinde tekil yapı" üretim tipine uygun üretimler yapılmaktadır.



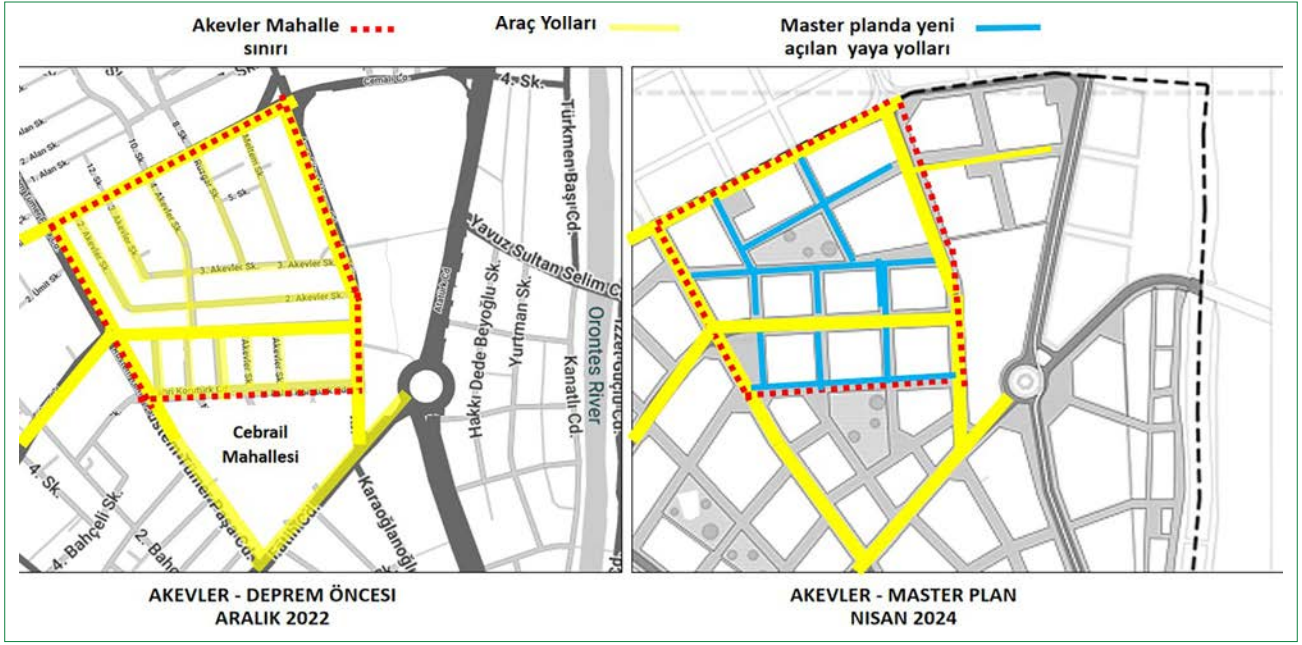
Şekil 7. Akevler Mahallesi deprem öncesi (2022) ada sınırları ve master plandaki ada çizgileri.

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.



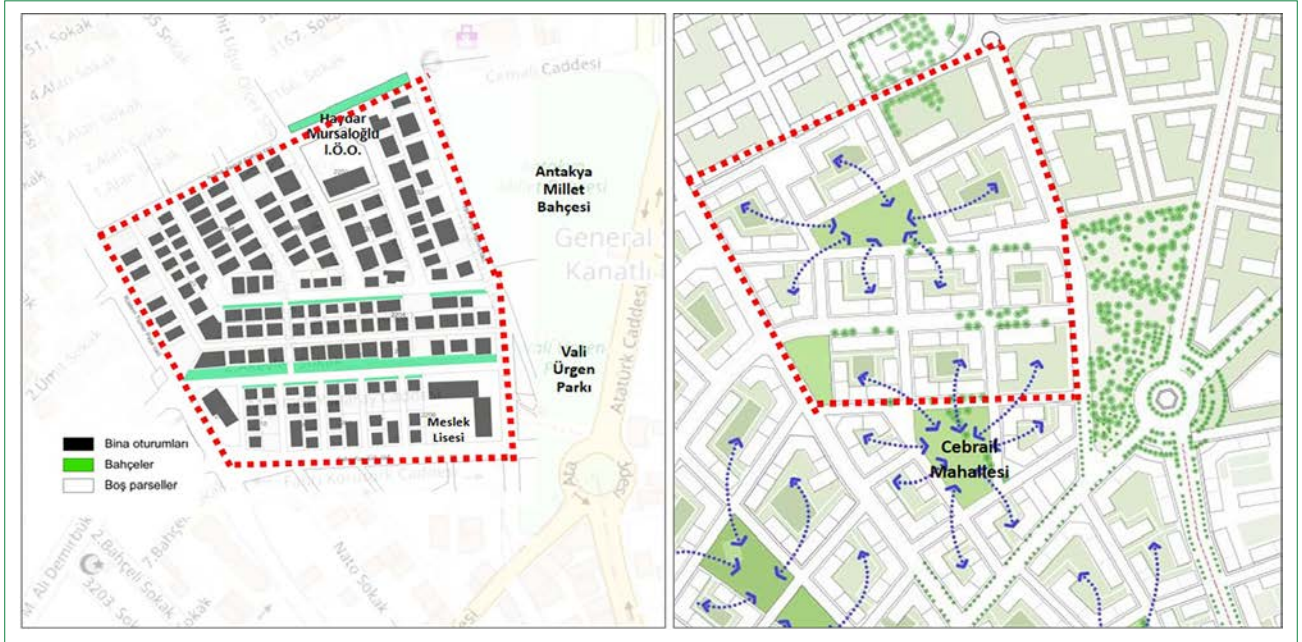
Şekil 8. Deprem öncesi (Aralık 2022) ve sonrası (Şubat 2023) Akevler Mahallesi.

Kaynak: Aralık 2022 ve Şubat 2023 Google Earth görsellerinden faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.



Şekil 9. Akevlr Mahallesi'nin Aralık 2022'deki yol örgüsü ve DB Mimarlık ve Danışmanlık Master planında yol örgüsü hiyerarşisi.

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.



Şekil 10. Akevlr Mahallesi'nde deprem öncesi binalar (Aralık 2022) ve DB Mimarlık'ın master planında önerilen blok oturumları.

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Arazi ve Bina Kullanımı

Akevlr Mahallesi deprem öncesi %80 oranında sadece “konut” kullanımı hakimdir. Konut kullanımının yanında ana yollar olan Ayşe Fitnat Hanım Caddesi, Fahri Korutürk Caddesi, Rüstem Tümerpaşa Caddesi, Namık Kemal Alahan Caddesi üzerinde zeminin ticaret, üst katların konut olarak kullanıldığı görülmektedir. Mahallenin sınırları içinde aynı zamanda 1 adet

lise (Yıldız Selahattin Mısıkoğlu Anadolu Lisesi), 1 adet ilkokul (Haydar Mursal İlkokulu) ve 1 adet resmi kurum (Antakya Kaymakamlığı Sosyal Hizmet Binası) bulunmaktadır. DB Mimarlık tarafından hazırlanan master plana bakıldığında plandaki arazi kullanımları konut ve ticaret ağırlıklı devam etmektedir. Ancak konut altı ticari kullanımlarının büyük oranda arttırıldığı gözlemlenmektedir. Sadece ana caddeler değil, mahalle içerisinde



Şekil 11. Akevlr Mahallesi'nde yapılaşmanın son hali: Nisan 2025 tarihli drone görüntüleri.

Kaynak: URL-8.



Şekil 12. Akevlr Mahallesi'nde deprem öncesi (2022 Aralık) yapı ve arazi kullanımı ve DB Mimarlık'ın master planında önerilen kullanımlar.

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

homojen olarak tüm yapı bloklarının %50'sinin ticaret, %50'sinin konut olarak kullanılması önerilmiştir. Akevlr mntıkasında yer alan Haydar Mursal İlkokulu'nun yeniden yapılaşmada sürekliliğini sağladığı, ancak Yıldız Selahattin Mıstıkoğlu Anadolu Lisesi'nin ve sosyal hizmet binasının master planda yer almadığı

görülmektedir (Şekil 12). Bunun yanında deprem öncesinde Akevlr Mahallesi'nin ızgara sokak sistemine sahip, ayrıık nizam yapıların sokak çizgisi ile kalan alanlarda yer alan bahçeler master planda ortadan kalkmakta; yeni oluşturulan sokak blokların ortasında yeşil alanlar önerilmektedir (Şekil 12).



Şekil 13. Akevler Mahallesi kat yükseklikleri (Kasım 2022).

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

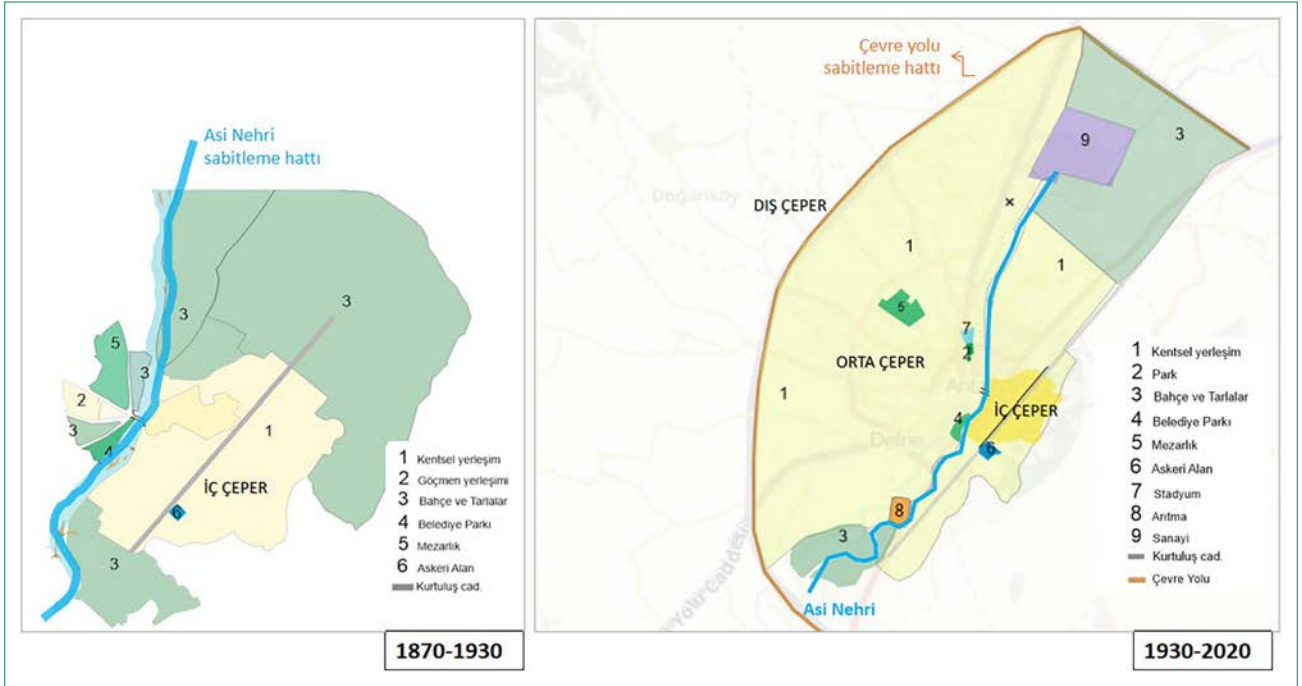
Yapı Tipleri

Akevler Mahallesi'nde deprem öncesinde ayrıık nizam ve 1–2–3–4–5–6–7 katlara sahip yapılar bulunmaktadır (Şekil 13). Bu çeşitlilik yapıların niteliklerine bakıldığında da görülmektedir. Tek katlı yapıların metruk yapılar olduğu, iki katlı yapıların müstakil villalar ya da yine metruk ve kullanılmayan yapılar olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanında 5–6–7 katlı yapıların kat irtifakı yöntemi ile inşa edilen apartmanlar olduğu tapu belgelerinden anlaşılmaktadır. Bunun yanında 2–3–4 katlı eski ama kullanılan konut yapılarının da bulunduğu görülmektedir. Mahalle içerisindeki bina tiplerindeki bu çeşitlilik, deprem öncesine kadar hala yıkılıp yeniden yapılması devam eden ve yenilenmekte olan binalardan kaynaklanmaktadır. Deprem öncesi sokak görünümüne bakıldığında inşa halinde olan birçok yapı görülebilmektedir. Bunun yanında bazı parsellerin de hala boş olduğu görülmektedir. Bu durum da parsellerin dolma süreçlerinin devam ettiğini göstermektedir.

4.2. Gülderren Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Antakya'nın çeper kuşak alanları, tarım alanları, meralar, organize sanayi alanları, fabrikalar, askeri alanlar, kamu kurumları,

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Kampüsü ve Hatay Havalimanı gibi kullanımları içermektedir. Antakya'nın kent surları 1872 depreminden sonra büyük oranda yıkılmış (Demir, 1996), bu dönemden sonra kenti saran ve gelişimini engelleyen bir rol üstlenememiş ve kentin yayılımında bir sabitleyici hat olarak çalışmamıştır. Bunun yerine kentin ortasından geçen Asi Nehri, sabitleyici bir hat olmuş, Osmanlı'nın son döneminde muhacirler için kurulan Yeni Mahalle'nin haricinde yirminci yüzyılın başına kadar kentin yayılımının nehrin doğusunda kalmasına sebep olmuştur (Bingöl, 2021). Fransız Manda yönetiminin nehrin batı kıyısını yeni yerleşim olarak seçmesiyle kent ancak 1930'ların nehir hattını aşabilmiştir (Demir, 1996). Osmanlı ve Fransız Manda döneminden beri kent içinde kalan askeri kılla, 3.92 hektarlık alan kaplayan Atatürk Parkı (Büyük Park), hemen parkın yanında 1934'te inşasına başlanan Arkeoloji Müzesi ve bahçesi ile 1934 yılı öncesine kadar Asi Nehri'nin doğu yakasında kentin eski mezarlık alanı olarak kullanılan Ali Rıza Efendi Parkı kentin iç çeper kuşak alanlarıdır. 1950'ler Hatay'ın kırsal alanlarından Antakya'nın merkezine yoğun göçün yaşandığı yıllar olması sebebiyle 1950–1955 yılları ile 1960–1965 yıllarında Antakya



Şekil 14. Antakya'nın iç ve orta çeper kuşakları.

Kaynak: Halihazır haritalardan ve Hatay Master Planı Kentsel Tasarım Rehberi'nden (2024) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

şehir nüfusunun yıllık artış hızında ani yükselmeler görülmüştür (Dinç, 2017). 1957 yılında hazırlanan yeni imar planı ile kentin kuzey ve batı yönündeki gelişmesi desteklenmiştir. Kentin genişlemesi ile Antakya mezarlığı, 1950 yılında yapımı tamamlanan 43.902 m²'lik alana sahip Antakya Atatürk Stadyumu, Vali Ürgen Parkı, DSİ, Orman Müdürlüğü, Öğretmenevi gibi kamu yapılarının yerleşkeleri, önceleri Öğretmen Okulu ardından Mustafa Kemal Üniversitesi yerleşkesi olan alan, Palladium AVM (eski Ak-ış İplik Fabrikası alanı), 1975 yılında 6 hektarlık alanda kurulan küçük sanayi bölgesi ve bunun yanında sit alanı niteliğinde korunan bazı arkeolojik alanlar (Hipodrom kazı alanı vd.) kentin orta çeper kuşağında yer almışlardır (Demir, 1996; Hatay İl Stratejik Planı, 2011–2015; Dinç, 2017) (Şekil 14).

Şehir kuzey ve kuzeydoğu yönünde büyüdükçe Antakya-İskenderun yolu üzerinde tarlalarla çevrili geniş arazilerde 1995 yılında Yeni Sanayi Sitesi, sanayi sitesinin batısındaki alana 1990 yılında cezaevi, yine kuzey hattında 1994 yılında İl Jandarma Komutanlığı ve Mustafa Kemal Üniversitesi ana kampüsü inşa edilmiştir (Mersinligil ve Erişen, 1997; Dinç, 2017). Kuzeydeki bu gelişim dış çeper kuşaklarını oluşturmuştur. 2004 yılında inşası biten çevre yolu, orta çeper için bir dış hat oluşturmuş, kentin yayılımı için bir sabitleme hattı olarak çalışmış, kentin dış kuşaklarının bu hattın içinde kalan boşluklara ya da ötesine yerleşmesine sebep olmuştur. 2000–2014 yılları arasında Yeni Devlet Hastanesi, Primemall AVM, Yeni Otogar, TOKİ konutları ve Adalet Sarayı çevre yolunun her iki yakasında veya yakınında konumlanmışlardır.

Şubat 2023 depremlerinden sonra kalıcı konut alanlarına ihtiyaç duyulması ile kentin merkezinde kalan iç çeper kuşakları kentin içinde sabitlenen kullanımlar olmaktan ziyade hızla konut yerleşimlerine dönüşmektedir. Örneğin kent merkezindeki en büyük iç çeper oluşumlarından olan Millet Bahçesi depremin ilk aylarında geçici barınma amacıyla kullanılmış, yeni oluşturulan master planda ise alana yeni konutlar önerilmiştir. Mayıs 2025 itibarıyla adı geçen alandaki kalıcı konutların inşası tamamlanmak üzeredir (Şekil 10). Kent çeperinde ise konut ihtiyacını toplu bir yerde karşılamak için büyük miktarlarda konut alanları çeperdeki tarım arazileri üzerinde yer seçmektedir.

Çalışmanın diğer örnek alanı olan Gülderen Mahallesi, Antakya'nın kuzeyinde, kent merkezinden kuş uçuşu 9 km uzaklıkta yer almaktadır. Düşük yoğunluklu konut yerleşimi, tarım alanları ve mera alanlarından oluşan bir mahalledir. Gülderen, çevre yolunun dış çeperinde, doğal topografik eşiklerin sınırında, kentin dış çeper kuşağında yer almaktadır (Şekil 15). Kentin dış çeper kuşağında kalması beklenecek bir kopuklukta, mesafede ve işlevsel niteliktedir. Gülderen TOKİ Yerleşkesi TTV'nin hazırlattığı master planın sınırları dışında kalmakta, planın üst ölçek analizlerinde doğal eşik olarak işaretlenmektedir (TTV, 2024). Dolayısıyla yeni hazırlanan master planlarda sunulan ulaşım stratejileri, yeşil alan stratejileri, odak önerileri ve diğer kurgular Gülderen bölgesini kapsamamaktadır. Mahalle ile ilgili deprem sonrası yapılmış herhangi bir planlama çalışması bulunmamaktadır.



Şekil 15. Gülderen deprem konutlarının kent merkezi ve doğal eşiklerle ilişkisi.

Kaynak: Mart 2025 Google Earth görüntülerinden ve TOKİ'nin web sitesinden (URL-3) faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

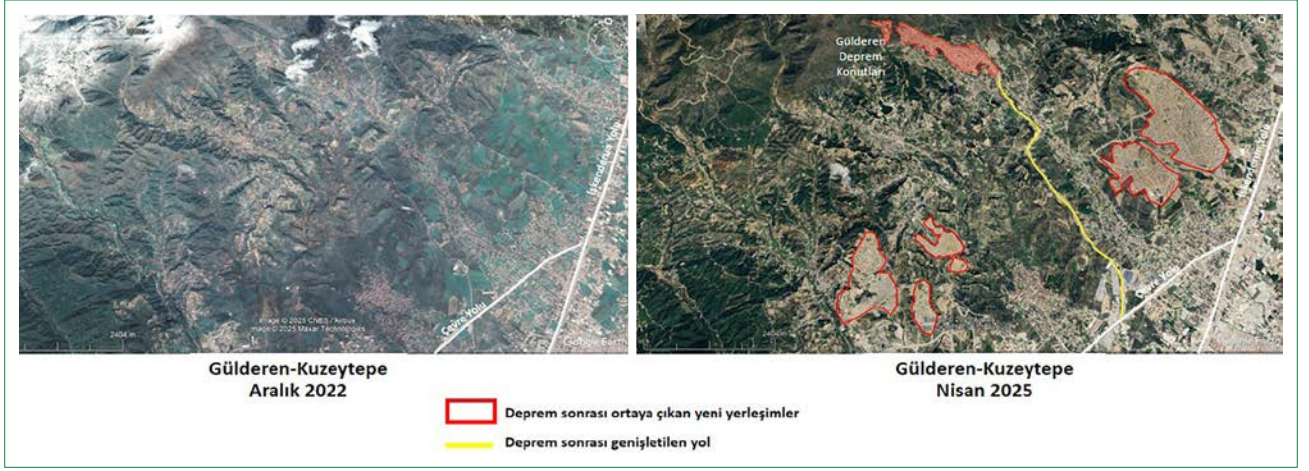
Deprem sonrası Hatay kentinin sınırları içerisindeki en büyük TOKİ yerleşkesi Gülderen'dedir. 10 Nisan 2023 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 5/4/2023 tarihli ve 7452 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kabul Edilmesine Dair Kanun ile Hatay ili Antakya İlçesi Gülderen Mahallesi'nde geniş kapsamlı bir kamulaştırma kararı alınmış, zeytinlik arazilerden oluşan tarım arazileri Hazine adına tescil olmuş ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı TOKİ 3 milyon 76 bin metrekare alanda 608 blokta 10 bin 335 konut yapımına başlamıştır. Conzen'in (2009) tanımıyla çeper kuşaklardaki meskûn alanlar sadece düşük yoğunluklu ve büyük bahçeli villa, malikane, köşk ve çiftlik evlerini içerse de Gülderen TOKİ Projesi, bir anda çeper kuşağın içermediği bir kullanımın (yoğun bir meskûn yerleşiminin) çepere kurulmasına neden olmuştur. Ardından, 13 Nisan 2023 tarihli Resmi gazetede ilan edilen "Hatay İli, Antakya İlçesi, Gülderen Mahallesi Sınırları İçerisinde Bulunan Bazı Taşınmazların, Yeni Şehir Hastanesinin Yapımı Amacıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tarafından Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar (Karar Sayısı: 7090) ile ilk kamulaştırılan konut işlevli yerleşimlerin etrafındaki 5 adet yapı adasındaki 61 adet parsel de kamulaştırılmıştır. Böylece konutların, sosyal servislerini de etrafında toplayarak yeni bir mahalle oluşumu desteklenmiştir.

Gülderen TOKİ Yerleşkesi'nin inşası başladıktan sonra kentin merkezine daha yakın konumdaki, orta kuşak içerisindeki

Kuzeytepe bölgesinde hızlıca yeni yerleşim alanlarının ortaya çıktığı görülmektedir (Şekil 16). Gülderen'deki TOKİ Yerleşkesi sadece kendi içinde bir değişim yaratmanın ötesinde, orta çeper kuşakta da yeni meskûn yerleşimlerin oluşumunu ve çeper kuşak yabancılaşmasını tetiklemektedir. Bu yayılma, hızla gelişen, iç-orta-dış çeperlerde birbirinden çok farklı üretim ve tüketim ilişkilerine ve biçimlerine sahip, farklı sosyal sınıflara hitap eden ve birbiriyle ilişkisiz ve uyumsuz kentsel dokular ortaya çıkarmaktadır (Şekil 17).

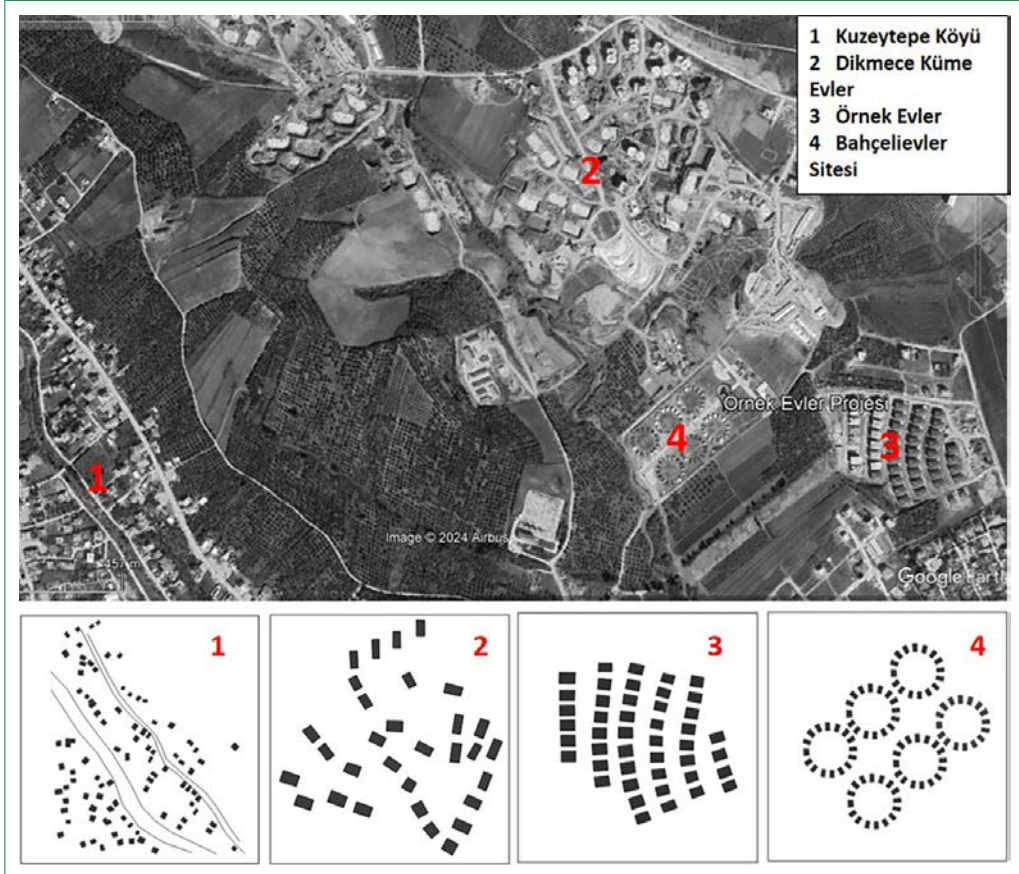
4.3. Bir Süreç Olarak Yeniden İnşa

Kentsel morfoloji perspektifinde kentin tüm katmanları, onun morfolojik dönemlerine aittir. Deprem, afet gibi büyük değişimler de morfolojik katmanlardan birisidir. Ağır yıkımlar sonrası yeniden yapılanma yıllara yayılacak bir süreçtir. Bu sürecin sadece sonucu değil, her aşamasının planlanmış ve yaşam kalitesinin yüksek olması beklenmektedir. Örneğin 2010'da 8.8'lik deprem ve dört tsunami dalgası yaşayan Şili'deki Concepcion bölgesinin restorasyonu için altı ayda 18 adet master plan çalışması yapılmış, 2011 yılında yine ağır bir depremle zarar gören Yeni Zellanda'nın Christchurch kasabası için 40000 civarında kent vizyonu çalışması yapılmıştır (McLean, 2011; Allan ve Bryant, 2011). Kaos ve yıkımın ötesinde deprem sonrası yeniden yapılaşma, geriye dönük hataları da düzeten, yenilikçi ve daha iyi bir yapılanma (build-back-better) için fırsat sunmaktadır (Allan ve Bryant, 2011, s. 41). Deprem sonrası yeniden yapılanmanın,



Şekil 16. Yeniden inşalar sonrası Gülderen ve Kuzeytepe’de yeni ortaya çıkan yerleşimler.

Kaynak: Aralık 2022 ve Nisan 2025 tarihli Google Earth hava fotoğraflarından faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.



Şekil 17. Yeniden inşalar sonrası Gülderen Mahallesi’nde farklı dokuların ortaya çıkışı.

Kaynak: Mart 2025 tarihli Google Earth hava fotoğraflarından faydalanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

“toplumu rehabilite edecek sosyo-mekânsal onarım süreçleri oluşturan, yeni ve eski arasında süreklilikleri sağlayan ve yenilikçi kurgular oluştururken mekânsal değer yaratma amacı güden, kent dokusunun zengin karmaşıklığıyla uyumlu, yerel halkın üretken gizilgücünü açığa çıkartacak alternatif programlara ev

sahipliği yapabilen, “iyileştirici şehircilik” (recovery urbanism) pratikleri sunması beklenmektedir (Çalışkan, 2018).

Antakya’da yeniden inşa süreci, TTV tarafından koordine edilmekte; Kentsel Yenileme Merkezi (KEYM) gayrimenkul

geliştirme ve kentsel tasarım boyutunu yürütürken, DB Mimarlık master plan ve mimari projelerin üretilmesini üstlenmektedir. Master plan, 2024 yılında tamamlanmış, 30 Nisan 2024'te davetli kişilere master planın ve pilot projelerin tanıtımı yapılmıştır. TTV'nin master plana yönelik yayınladığı Kentsel Tasarım Rehberi'nde yeniden inşa sürecinin nasıl etaplanacağına ve mülkiyet haklarının nasıl dağıtılacağına dair herhangi bir veri yer almamaktadır. Rehberde, Eylül, Ekim, Kasım 2023'te çalıştayların ve 20 Ekim ve 11 Kasım 2023 tarihlerinde halk buluşmalarının yapıldığı bir takvim yayınlanmıştır (TTV, 2024). Ancak mülk sahipleri ve diğer paydaşlarla yapılan müzakereler ya da bu toplantı sonuçlarına dair herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. TTV koordine ettiği kent merkezindeki farklı pilot bölgelerde kentsel ölçekten uygulama ölçeğine kadar farklı mimarlık gruplarının geliştirdikleri 21 konut projesi ve 13 kamusal proje bulunmaktadır. Pilot projeler incelendiğinde, proje ekiplerinden yalnızca Sour Studio tasarımcı grubunun, kullanıcılarla mülakatlar yaptığı ve kullanıcı isteklerini analiz ettiği görülmektedir (URL-9).

5. Tartışma: Kentsel Süreklilik ve Süreksizlikler

Paneira ve diğerlerine (2023, s. 215) göre kentsel doku yolların mantığı, parselasyon mantığı ve etkinlikleri barındıran binaların mantığının üst üste yerleşmesinden oluşmaktadır. Bu çakışmada kent öğelerinin her biri diğeriyle diyaletik ilişki kurmakta ve birbirini koşullamaktadır. Akevler Mahallesi'nde rezerv alanı uygulaması sebebiyle parselasyon mantığı yenilenmektedir. Mahmut Yanaray Caddesi haricinde mahalle içi araç yollarının hepsi kapatılarak mahalle içi erişimin yaya yolları ile sağlanması yoluna gidilmiştir. Yaya yollarının izleri, eski araç yollarının izlerini büyük oranda takip etmemektedir. Kentsel morfoloji çalışmalarında en uzun sürede değişen öğeler olan sokaklar ve sokak sistemleri değişmekte; 1950'lerde mahallenin işçi konutları olarak ilk kurulduğu dönemden beri var olan, iki izgara sisteminin kesişmesiyle oluşan sokak sistemi ve sokak boyu uzanan bahçeleri kaybolmaktadır. Kentsel morfoloji çalışmalarında bir dolaşım ve erişim hattı olmasının ötesinde bir mekân olarak değerlendirilen sokak çizgisi ve parsel sınırı arasındaki alanlar, Akevler Mahallesi'nde deprem öncesine kadar belli bir düzene sahip bahçeler, bahçe duvarları, yol ağaç sıraları ve peyzaj dokusuna sahiptir. Ancak yeni master planın Akevler Mahallesi için önerdiği dokuya bakıldığında parsel sınırı ve sokak çizgisi arası mekânların ortadan kalktığı; bu peyzaj öğelerinin, bahçe duvarlarının ve ağaç sıralarının yok olduğu görülmektedir.

Sokaklar, kent ile ilişkiyi, merkezle olan bağı ve yayılma stratejisini belirler (Paneira vd., 2023, s. 223). Akevler'deki sokaklar da bu var oluş mantığı içerisinde değerlendirildiğinde kent merkezi ile bağlantı sadece Rüstem Paşa Caddesi ve Fatih Caddesi ile sağlanabilmekte, merkeze araç erişimi olan kuzey-güney aksı zayıflamaktadır. Ada içi bağlantılar da sadece

yaya yolları ile sağlanmaktadır. Kentsel tasarım literatüründe olumlu bir yaklaşım olan yayalaştırılmış kent merkezi kurgusunun, kentin geri kalanından bağımsız bir şekilde Akevler'e uygulanması kentsel sürekliliklerde kopuşlar oluşturmaktadır. Antakya tarihi kent merkezinde sokaklar ve çıkmaz sokaklar, kamusal yaşamın oluşumunda en etkili mekânsal birimlerdir (Rıfaioglu, 2015). Ancak geleneksel merkeze ait bu mekânsal kurgunun, modern kent merkezinde her adada tekrar ettirilmesi, orada süregelen farklı alışkanlıkları, mekân örgütlenmesini ve kullanım biçimlerini yok saymaktadır.

Bina oturumlarına ilişkin master planda görülen bir eğilim, Antakya'nın tarihi kent merkezindeki avlulu yerleşim sisteminin, tüm modern yerleşim bölgesine ve her yüksekliğe çeper bloklar şeklinde uygulanmasıdır. Panerai ve diğerlerinin (2023, s. 221) de eleştirdiği gibi birçok Avrupa kentinde tekrar ettirilen kapalı bina adasını merkezdeki boş alanların çevresini saran kesintisiz, türdeş bir bina alanına genelleştirmesi ve bu kentsel blok tipolojisinin bir "mutlak biçim" (*a priori*) olarak, tüm sokaklara uygulanması yaklaşımı sorgulanabilir niteliktedir. Kullanım yerine simgeye odaklanan bu yaklaşım, kentsel yaşamın sürekliliğini arka plana atmakta ve eski kütle-boşluk ilişkileri değişen mahalleye daha çok kentsel sağlama güvencesi vermemektedir (Panerai vd, 2023, s. 221). Antakya kent içindeki master planın da temel problemi olarak geleneksel az katlı avlu tipolojisinin 6 kat yüksekliğinde, zeminden koparılmış bloklarda uygulanmasının kamusalılığı ne kadar üretebileceği tartışma konusudur. Bunun yanında deprem öncesinde farklı kat yükseklikleri ve yapı tipleriyle çeşitliliği içeren mahalle dokusu, yeniden yapılaşma sonrası standart 6 katlı tek tip bir yapılaşmaya indirgenmiştir.

Kısaca, master plan çalışması, rezerv alan içerisinde parsellerin hamur edilmesi yanı sıra tamamen farklı sokak sistemleri ve farklı bina oturumları oluşturulması; sadece kent planı bileşenlerinin kendilerini değil, parsel-sokak, parsel-bina, bina-sokak arasındaki diyaletik ilişkileri de değiştirerek bambaşka bir dokunun oluşumunu işaret etmektedir.

Conzen arazinin kullanım biçimlerinin dönüşümünü, parsel bazında ölçmektedir. Akevler Mahallesi'nde rezerv alan uygulaması sebebiyle kullanım ve aktivite türlerinde parsel temelli değişim söz konusu olmayacaktır. Bir ICOMOS raporuna göre "ağırlıklı olarak tarıma dayalı toplumlarda, çatışma nedeniyle yerinden edilen insanlar evlerine dönmeye çalıştıklarında, toprak mülkiyeti sorunları hemen gündeme gelmektedir (Stanley-Price, 2005, 2–3 ICOMOS). Antakya'da rezerv alan uygulaması, toprak mülkiyeti sorunlarını ortadan kaldırmakta ve arazinin bütünsel bir şekilde ele alınmasına imkan vermektedir. Ancak yeniden inşa sürecinde mülkiyet haklarının nasıl yeniden dağıtılacağı konusunun master planda ele alınmaması sebebiyle mülkiyeti toplulaştırılan arazinin kullanım desenlerinin nasıl değişeceği belirsizliğini korumaktadır. Yeni yapılaşmada dağıtılacak mülkiyet haklarının değiş-

mesi durumunda, eski mahallelilerin, eski işlevlerin, kullanım alışkanlıklarının, kültürel deneyimlerin değişmesi söz konusu olacaktır ve bu durum, mahallelerin yaşam kültürünün değişme olasılığını ortaya çıkarmaktadır.

Kentin çeperindeki değişimlere bakıldığında ise tarım arazileri ya da düşük yoğunluklu yerleşimlerin ortasına yeni ve yoğun konut alanları yapılmaktadır. Kentsel morfoloji literatüründe geniş araziler arayan veya büyük parseller gerektiren özel girişimlerin düşük arazi fiyatlarından yararlanmak için konut arzının düştüğü dönemlerde kentin çeperlerinde “çeper kuşak alanları”nın oluştuğu belirtilmektedir (Conzen, 2009, s. 32; Çalışkan, 2023). Ancak Gülderen Mahallesi’nde süreç, merkezi yönetim tarafından ilan edilen toplu konut alanları ile yukarıdan aşağı yönlendirilmektedir.

Gülderen’deki TOKİ Yerleşkesi sadece kendi içinde bir değişim yaratmanın ötesinde, dağınık ve öbekler halindeki çeper işlevleri hızla konut işlevine dönüşmekte; ortaya çıkan rant orta çeper kuşakta da yeni meskun yerleşimlerin oluşumunu ve çeper kuşak yabancılaşmasını tetiklemektedir. Conzen ve Waldheim’in çeper kuşak gelişimi üzerine yaptığı çalışmalarda yer alan “kent - iç çeper - orta çeper - dış çeper”den oluşması gereken morfolojik konumlanma, Antakya’da “kent - iç kuşak - orta kuşak - kent” şeklinde yerleşmektedir. Deprem sonrası kamulaştırma müdahaleleri ve dış kuşakta yer seçen toplu konut projeleri sayesinde, Antakya’da deprem sonrası iç çeper ve dış çeperdeki kuşaklar da hızla ‘yabancılaşmaktadır’. Bu durum, kentsel ve bölgesel ölçekte ekolojik sürdürülebilirliğin önemli gerekliliklerinden olan bütüncül ve sürekli bir yeşil kuşak oluşumunu engellemekte ve kentin dirençliliğini baltalamaktadır. Orta ve iç kuşakta rant oluşumu, düzensiz yeni yerleşimleri tetiklemektedir. Ünlü ve Baş’ın (2015) belirttikleri gibi Türkiye’de çeper kuşaklar Avrupa kentlerine göre rantın denetlenmemesinden dolayı daha süresiz ve parçalı bir yapı sergilemektedir. Gülderen’de oluşan rantın, özel sektörün ve arazi sahiplerinin nasıl denetleneceği belirsizdir.

Yapı bazında değerlendirildiğinde Gülderen civarında gelişen yeni konut alanları, Gülderen Mahallesi’nin kendi kültürel, sosyal, ekonomik bağlamları çerçevesinde dönüşerek kendine has bir morfolojik bölge oluşturmak yerine, TOKİ konutlarının standart bina tipolojileri ile tüm bağlamların üzerinde yepyeni bir doku yaratmaktadır. Mevcut “zenginlik ve özgünlük kazandıran ilişki yumağını yok sayan”, “bütün diğer bağlamsal katmanları *by-pass* etme eğilimi gösteren” (Özten ve Anay, 2017) bir yeni merkez oluşturmaya çalışılmaktadır.

Alan ve Bryant’a göre (2011), yeniden inşa süreçlerinde rol alan tasarımcılar, yerel topluluklar ile merkezi yönetim arasındaki müzakere sürecinin yürütülmesinde yerel düzeyde özel bir rol oynamaktadırlar. Ancak TTV tarafından yürütülen master plan çalışmalarının katılımcı süreçler ile mülk sahibi ve ilgili aktörleri sürece dahil ettiklerine, kullanıcı

isteklerini tasarım sürecine dahil etmeye dair herhangi bir çalışmasına rastlanmamıştır. Bunun yanında Nisan 2024’te yapılan master plan lansmanının davetli kişilere yapılmış olması katılımcılık perspektifinden yoksundur. Antakya’nın kuruluşundan beri üretken olan Antakya halkı, kentin oluşumunda da daima aktif rol almıştır (Bingöl, 2024) ve yere bağlı aidiyet duygusu oldukça yüksektir (Dinç, 2023). Ancak katılımcı süreçlerle desteklenebilecek master plan süreci, bu potansiyelleri göz ardı etmektedir. Antakya’da deprem sonrası alınan kararların birçoğunun re’sen karar ve uygulamalar olması, master plan sürecinin müzakere süreçlerinden yoksun olması ve farklı paydaşlarla iş birliği mekanizmalarının yoksunluğu sebepleriyle yeniden inşanın bir süreç olarak ele alınmadığı görülmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, kuramsal tartışmalar ve II. Dünya Savaşı sonrası yıkılan kentlerin yeniden yapılanma örnekleri üzerinden kentsel formun sürekliliğinin, toplumsal hafıza ve kentsel yaşamın devamlılığı için önemi ortaya koyulmuş; çalışmanın örnek alanlarında Şubat 2023 depremlerinden bugüne kadar devam eden yeniden inşa süreçlerinin Conzen’in morfogenetik ve mekânsal çözümleme yöntemleriyle incelenmesi sonucunda bu alanlarda kentsel sürekliliklerin sağlanıp sağlanmadığı irdelenmiştir. Bu çalışma ile ani yıkımlar sonrası kentsel sürekliliklerin takibinin yanında kentsel dokunun bileşenlerinin, bileşenler arası ilişkilerin ve kolektif belleğin sürekliliğine yönelik stratejiler geliştirilmesi için yöntem ve stratejiler elde edilmiştir.

Çalışmanın örnek alanlarından Akevler Mahallesi’ndeki rezerv alan uygulamasının Conzen’in temel analiz birimlerinden parsellerin ortadan kaldırması sebebiyle morfoloji çalışmalarındaki süreklilik izlemleri açısından farklı bir örnek sunmaktadır. Conzen’in analiz yöntemlerinden yapı tipleri ve kat yükseklikleri ve arazi kullanımdaki değişiklikler saptanmış; bunların yanı sıra eski-yeni adaların büyüklüklerinin, eski-yeni ada çizgilerinin, ada cephe genişliklerinin, ada biçimlerinin karşılaştırılarak değişimin saptanması yoluna gidilmiştir. Parsellerin ortadan kalkması, yalnızca bireysel kentsel bileşenlerin sürekliliğinin değil, bu bileşenler arasındaki diyalektik ilişkilerin sürekliliğinin de önemini ön plana çıkarmaktadır. Akevler Mahallesi’nde parsel düzeninin ortadan kaldırılmasının yanında, mahallenin sınırlarını da içine alan master plan çalışmasının, Akevler’in 1950’lerden bu yana gelişen özgün mekânsal karakterini, binaları, sokakları, sokak sistemlerini, kullanımları ve bunların arasındaki diyalektik ilişkiler yumağını dikkate almadığı tespit edilmiştir. Planda, kentsel tasarım literatüründe olumlu olarak değerlendirilen sokak bloklarının, ortak avluların, yayalaştırılmış kent merkezinin Akevler Mahallesi’ne uygulaması yoluna gidilirken, ‘yer’e özgü mekânsal öğelerin ve mahallenin kolektif hafızasının sürekliliğinin gözetenmediği saptanmıştır. Sonuç

olarak, Akevler Mahallesi'nin 1950'lerden beri sürdürdüğü kendi özgün mekânsal karakterini ve mahalle dokusunu, öncelikle mülkiyet deseninin ardından sokak sistemlerinin, bina türlerinin, kullanımlarının ve bunlar arasındaki ilişkilerin de değişmesiyle yitirdiği gözlemlenmiştir. Dış çeperdeki Gülderen Mahallesi'nde ise deprem sonrası barınma sorununa hızla çözüm üretmeye çalışan toplu konutların inşasının, kentsel sürekliliğin çoklu bileşenlerini dikkate almadığı; dış çeper kuşak alanlarının yabancılaşmasına, orta çeperde rantın oluşumuna, bu çeperin de dönüşümüne ve denetlenmeyen yapılaşmanın birbirleriyle ilişkisiz dokular oluşturmaya neden olduğu saptanmıştır. Depremi üçüncü yıl dönümüne yaklaşırken kentin merkezinde ve çeperinde yeniden inşa süreçleri tamamlanmak üzere olan bu iki farklı mahalledeki dönüşüm, parçalı değişimler gibi gözükseler dahi, deprem sonrası Antakya kent formunun bütünsel dönüşümünde etkili olan iki temel süreci tariflemektedir.

Bu çalışma, Antakya'da hızla devam eden inşa süreçlerinin takibinin yanı sıra deprem sonrası Antakya'da kentsel sürekliliğin ve toplumsal yaşamın nasıl ele alınması gerektiğine dair birtakım stratejiler geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Kent plan öğelerinden birinin silinmesi, morfolojik dönüşümde sürekliliklerin sağlanabilmesi açısından ani ve radikal değişikliklere neden olmaktadır. Yeniden inşa sürecinin sadece binalar ve barınma birimlerine odaklanmak yerine, kentsel dokunun parseller, sokaklar, binalar, kullanımlar ve bunların diyalektik ilişkileri tarafından oluşturulduğunu dikkate alan bütünsel bir perspektif benimsemesi gerekmektedir. Böylece bir mekânsal bileşenin (Antakya örneğinde parsellerin) örüntüleri kaybedilse dahi, diğer kentsel bileşenlerin sürekliliğinin sağlanması ile bunların birbirini koşullayarak eski diyalektik ilişkileri sürdürme ve eski dokunun mantığını sürdürebilme potansiyeli ortadan kaldırılmamalıdır. Yapılan yeni yapıların eski dokuyu nasıl dönüştüreceği parça-bütün ilişkileri içerisinde ve zamansal bir çerçeveden dikkate alınmalıdır. Kentsel tasarım literatüründe olumlu çözümler olarak değerlendirilen sokak blokları, ortak avlular, yayalaştırılmış kent merkezi gibi ön kabuller yerine, 'yer'e özgü sokaklar, müsterek/özel açıklıklar ve çevresindeki binalar, eski yaşam nüveleri gözetilerek oluşturulmalı ve mahallelerin sosyal sürekliliğinin ve kolektif hafızasının sürekliliği sağlanmalıdır.

Mülkiyet deseninin o yerin ekonomik ve kültürel ilişkileri ile kendiliğinden değiştiği durumlarda kent öğelerinin ve formunun değişimini yıllara yayılan bir dönüşüm süreci olarak tariflemek ve kent formunda birtakım süreklilikler yakalamak mümkündür. Parsellerin silinmesi ya da toplulaştırılması durumlarında ise, inşa faaliyetleri bittikten sonra yeniden dağıtılacak olan mülkiyet hakkının da sadece niceliksel veri olarak değil, aynı zamanda niteliksel bir dağılım olarak tasarım sürecine dahil edilmesi gerekmektedir.

Deprem, savaş gibi ani ve büyük çaplı yıkımlar sonrası yeniden yapılanma süreci, arazinin ve yaşamın yıllara yayılacak dönüşümü olarak yorumlanmalıdır. Yeniden inşa süreçlerinin kentin yaşamsal döngülerinin bir parçası haline getirilmesi, afet-dirençli bir kent vizyonunun, ulaşacağı hedef(ler)inin kurgulanmış olması ve farklı etaplamalarla içinde yaşanılan şehrin ve kentlinin yaşam kalitesinin artırılması gerekmektedir. Yeniden yapılanma devam ederken kentsel sürekliliği bütüncül olarak ele alan koruma planlarının ve stratejilerin oluşturulması, kentleşmenin çeperde kontrolsüz yayılımını kontrol altına alacak planlama çalışmalarının yapılması ve rantı denetleyen mekanizmaların oluşturulması gereklidir. Mekânsal ve sosyal değer yaratacak bir yapılaşmanın plan üretim ve inşa süreçlerine halk katılımının sağlanması, mahalleler bazında mahallelilerle çalışmalar yürütülmesi, mülkiyet hakkı dağılımının paydaşlarla müzakereler halinde geliştirilmesi desteklenmelidir. Travmatik bir yıkım sonrası yas ve trajediyle yüzleşme imkanları es geçilmemeli, kolektif belleğin korunmasına yönelik yapıların ve açık mekânların üretilmesi sağlanmalıdır.

Her dönemin ve coğrafyanın kendine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikleri, kentsel biçimleri üretir ve bu biçimleri sonraki dönemlere aktararak kentsel sürekliliği oluşturur. İklim değişikliği ile gündeme gelen afetlerin ve ağır yıkımların sonrasında kentlerin fiziksel ve sosyal sürekliliklerinin sağlanması, kentsel yaşamın sürekliliği için giderek daha da önemli hâle gelmektedir. Bu çalışma, özellikle ani ekolojik yıkımlar sonrası kentsel değişimlerin izlenmesinin yanı sıra kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel sürekliliklerini sağlayan yeniden yapılaşmanın kodlarını oluşturabilmek açısından alana katkı sağlamaktadır.

Ethics committee approval: As this study does not involve direct human participation or data that requires ethics committee approval, approval from the ethics committee was not obtained.

Informed consent: All participants were informed about the purpose and scope of the study, and written informed consent was obtained in accordance with ethical principles.

Conflict of interest: The authors declare that there are no financial or personal conflicts of interest related to this study.

Funding and support: No financial support was received for the conduct or publication of this research.

Use of artificial intelligence (AI): During translation of abstract, AI was used for partial translation.

Acknowledgments: I would like to express my gratitude to Dr. Bilge Çakır and Assoc. Prof. Dr. Koray Alim Cengiz for their final reading and corrections.

Peer-review: This manuscript was evaluated through a double-blind peer-review process. The manuscript was revised in accordance with the reviewers' comments.

Etik kurul onayı: Bu çalışma, doğrudan insan katılımı ya da etik kurul onayı gerektiren nitelikte veri içermediği için etik kurul onayı alınmamıştır.

Bilgilendirilmiş onam: Araştırmaya katılan tüm bireyler, çalışmanın amacı ve kapsamı konusunda bilgilendirilmiş; etik ilkeler doğrultusunda gönüllü katılımları sağlanarak yazılı onamları alınmıştır.

Çıkar çatışması: Yazarların bu çalışmayla bağlantılı finansal ya da kişisel herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansman ve destek: Bu araştırmanın yürütülmesi ve yayımlanması sürecinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Yapay zekâ kullanımı: Öz kısmının çevirisi esnasında yapay zeka kullanarak kısmi çeviri yapılmıştır.

Teşekkürler: Son okuma ve düzeltmeler için Dr. Öğr. Üyesi Bilge Çakır ve Doç. Dr. Koray Alim Cengiz'e teşekkür ederim.

Hakem değerlendirmesi: Makale, yazar ve hakem kimliklerinin karşılıklı olarak gizli tutulduğu bağımsız hakemlik süreciyle değerlendirilmiş ve hakem görüşleri doğrultusunda gözden geçirilmiştir.

Kaynaklar

- Allan, P. & Bryant, M. (2011). Resilience as a framework for urbanism and recovery. *Journal of Landscape Architecture*, 6(2):34-45.
- Aymonino, C. (1971). Origine e sviluppo della città moderne. Padova: Mar.
- Bandarin, F. & Oers, R. v. (2014). *Reconnecting the city: The historic urban landscape approach and the future of urban heritage*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Bilsel C. & Balamir, A. (2024). Deprem sonrasında sürdürülebilir ve dirençli yeniden yapılanma: Antakya için durum saptaması. *Arredemento Mimarlık* 363, 51-54.
- Bingöl, E. (2021). Göç, kolonyalizm ve kültürel inşa: 1918-1938 Arası Antakya. M. Kırmızı ve İ.Dölek (Ed.), *Göç ve Kültür içinde* (s.171-194). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bingöl, E. (2023). Geçmiş-şimdi-gelecek üçgeninde Antakya'yı bağlamsalcılık çerçevesiyle okumak. *Ege Mimarlık TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları* 120, 60-65.
- Bingöl, E. (2024). Antakya'da iyileşmenin reçetesi: İnsan ve insan-olmayanların işbirliği. *Arredemento Mimarlık* 363, 67-69.
- Conzen, M. R. G. (1960). *Alnwick, Northumberland: A study in town-plan analysis. Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*, (27), iii-122. London: George Philip.
- Conzen, M. R. G. (1981a). Historical townscapes in Britain: a problem in applied geography. Whitehand, J.W.R. (ed.) *The urban landscape: historical development and management: Papers by M.R.G. Conzen içinde* (ss. 55-74). Institute of British Geographers Special Publication 13, Academic Press, London. (Orijinal çalışma 1966 yılında yayımlanmıştır.)
- Conzen, M. R. G. (1969). *Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis*. Institute of British Geographers Publication 27. Institute of British Geographers, London.
- Conzen, M. R. G. (1981b). The plan analysis of an English city centre. Whitehand, J.W. R.(Ed). *The urban landscape: historical development and management: Papers by M.R.G. Conzen içinde* (ss.25-53). Academic Press, London.
- Conzen, M. R. G. (1988). Morphogenesis, morphological regions and secular human agency in the historic townscape, as exemplified by Ludlow. D. Denecke & G. Shaw (eds.), *Urban Historical Geography: Recent Progress in Britain and Germany içinde* (ss. 252-272). Cambridge: Cambridge University Press.
- Conzen, M. P. (2009). How cities internalize their former urban fringes: a cross-cultural comparison. *Urban Morphology* 13, 29-51.
- Corboz, A (1983).The land as palimpsest. *Diogenes* 31, 12-34.
- Cullen, G. (1961). *Townscape*. New York: Reinhold Pub. Corp.
- Çalışkan, E. K. (2023). *Çeper kuşak alanlarının gelişiminde ve dönüşümünde mülkiyet perspektifi: İstanbul incelemesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Çalışkan, O. (2018). Şehirleri yıkılırken şehirciliğin sözü var mı? O. Çalışkan (Ed) *Çatışma, Planlama ve Tasarım içinde* (ss.vii-xvi). Middle East Technical University Faculty of Architecture Yayınları.
- Çalışkan, O. (2024). Deprem sonrası şehirciliği için bir model arayışı. *Arredemento Mimarlık* 363, 61-64.
- Demir, A. (1996). *Çağlar içinde Antakya*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul.
- Dinç, Y. & Usun, Ç. F. (2021). Modernizmin üretim mekânından postmodernizmin tüketim mekânına: Ak-İş iplik fabrikası- Palladium Antakya AVM örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* 78, 7-22. <https://doi.org/10.17211/tcd.952714>
- Dinç, Y. (2017). Antakya Şehri'nin Kuruluşu ve Mekansal Gelişimi. İçinde F.Arslan (Ed). *Türkiye Coğrafyası Çalışmaları*. Pegem Akademi Yayınları.
- Dinç, Y. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası yeniden yapılanma sürecinde yere bağlılığın değerlendirilmesi: Antakya (Hatay) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* 83, 45 - 57

- Erten, E. (2012). I, The world, the devil and the flesh: Manplan, Civilia and H. de C. Hastings. *The Journal of Architecture*, 17, no:5,
- Gregotti, V. (1985). Territory and Architecture. *Architectural Design Profile* 59(5-6), 342.
- Halbwachs, M. (2015). *Kolektif bellek*. Pinhan Yayıncılık.
- Hatay İl Strateji Planı (2011-2015). Hatay Valiliği, Hatay.
- Hatay Planlama Merkezi, (2023). Antakya- Defne Saha Gözlem Raporu. https://drive.google.com/file/d/1-S_wF3otcu30uFUrIVzNf4dDFKt3WUW9/view
- Hazar, D. & Özkan S.P. (2020). Çeper Kuşakların Kamusal ve Ekolojik Değeri: İzmir Askeri Alanlar Örneği. *Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi*, 13 (1), 10-21.
- Hubbard, P., Faire, L. & Lilley, K. Contesting the modern city: Reconstruction and everyday life in post-war Coventry. *Planning Perspectives* 18(4):377-397. 10.1080/0266543032000117523
- Jarzembek, M. (2001). *Urban Heterology: Dresden and the Dialectics of Post-Traumatic History*. Lund University Press.
- Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu, (2025). Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı Deprem Sonrası Değerlendirme Raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/02/Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-İmar-ve-Gelişme-Raporu.pdf>
- Nalça Kıssaboğlu, C. & Say Özer, Y. (2024). Depremin ardından Antakya: mekan ve hafızanın yıkımı. Z. Karaçor, S. Karaçor, B. Güvenek (eds.), Munzur International Scientific Research and Innovation Congress Proceedings Book içinde (ss. 228-241). Ubak Yayınevi.
- Koç, A. & Kubat, A.S. (2017). Kent biçimi araştırmalarında karşılaştırmalı analiz yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımadası örneği. *Değiş Kent: Değişen Kent, Mekan ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 243-254).
- Kropf, K. (1993). *Definition of built form in urban morphology*. Yayımlanmış Doktora Tezi. University of Birmingham, Department of Geography Faculty of Arts, UK.
- Kropf, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International* 1, 247-63.
- Kropf, K. (2009). Aspects of Urban Form. *Urban Morphology* 13, 2, 105-20.
- Kropf, K. (2017). *Handbook of Urban Morphology*. Chichester, West Sussex, UK : Wiley.
- Kubat, A. S. & Hazar, D. (2018). İstanbul'un çeper kuşak gelişim süreci. II. *Kentsel Morfoloji Sempozyumu: "Değiş Kent" Değişen Kent, Mekan ve Biçim Bildiriler Kitabı* içinde (ss. sf. 693-711). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Larkham, P.J. (2006). The study of urban form in Great Britain. *Urban Morphology* 10(2), 117-41.
- Mersinlilil, Ö. & Erişen, O. (1996). *Antakya imar planı ön araştırması*. Antakya.
- Moudon, A. V. (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban Morphology* (1), 3-10.
- Özten, Ü. & Anay, H., (2017). Bağlamsalcılığın iki yüzü: tepeleri ve vadileri pahlanmış bir dünyada bağlamsalcılık hususuna yeniden bir bakış. *Megaron* 12(1), 57-66.
- Panerai, P., Castex, J. & Depaule, J. (2023). Kent inşa etmek. P. Panerai, J. Castex, J. Depaule (Eds.), *Kentsel Biçimler: Bina Adasından Bina Bloğuna* içinde (ss. 215-226). Janus Yayıncılık.
- Ricoeur, P. (2012). *Hafıza, tarih, unutuş*. M. E. Özcan (Çev.). Metis Yayınları.
- Rifaioğlu, M.N. (2015). Antakya tarihi kent dokusu çıkmaz sokaklarının mekânsal-kültürel değerleri ve koruma sorunsalı. *Mimarlık Dergisi*, 381, 53-58.
- Ripp, M. & Rodwell, D. (2015). The geography of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 6(3), 240-276. DOI: 10.1080/17567505.2015.1100362
- Rogers, E. (1961). *Gli Elementi del Fenomeno Architettonico*. C. De Seta, Guida.
- Rossi, A. (1972). *The architecture of the city*. Cambridge: The MIT Press.
- Rodwell, D. (2018). The historic urban landscape and the geography of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 9(3-4), 180-206. DOI: 10.1080/17567505.2018.1517140
- Rowe, C. & Koetter, F. (1978). *Collage city*. Cambridge: MIT Press.
- Scheer, B. C. (2015). The epistemology of urban morphology. *Urban Morphology* 19 (2), 117-34.
- Stanley-Price, N. (Ed.). (2005). *Cultural Heritage in Postwar Recovery: Papers from the ICCROM FORUM held on October 2-4, 2005*.
- TTV (2024). Hatay Master Plan Kentsel Tasarım Rehberi. <https://ttvhatay.com/master-plan>
- Ünlü, T. & Baş, Y. (2015). Mersin'de morfolojik süreçlerin değerlendirilmesi. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 14-30). <https://tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/2>
- Whitehand, J.W. R. (1981) *The Urban Landscape: Historical Development and Management : Papers by M.R.G. Conzen*. Academic Press, London.
- Whitehand, J. (2001). British urban morphology: the Conzenian tradition. *Urban Morphology*, 5, 103-109.
- Whitehand, J. W. R. (2007). Conzenian urban morphology and urban landscapes. *Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium* içinde (ss. 12-15). İstanbul.
- Wolkowski, W. & Herder, J. (2021). Architecture in Warsaw, 1939-1944. *Journal of East Central European Studies*, 70(4), 689-708.
- URL-1: (2023). "Enkaz kalkınca Antakya'nın yüzde 75'i boş arsa olacak!" <https://www.yerelhavadis.net/enkaz-kalkinca-antakyanin-yuzde-75i-bos-arsa-olacak-40985> [Erişim: 20.04.2023]
- URL-2: (2023). [karadenizekonomi.com](https://www.karadenizekonomi.com) [Erişim: 20.12.2024]
- URL-3: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. "İllere Göre Projeler". <https://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler> [Erişim: 20.04.2025]
- URL-4: <https://www.unescoicdh.org/>
- URL-5: <https://www.csb.gov.tr/toki-hatay-gulderen-de-2-bin-681-afet-konutunun-yapimini-tamamladi-bakanlik-faaliyetleri-40366> [Erişim: 12.05.2025]
- URL-6: https://www.instagram.com/hataytube/p/C3GgmEgrw3O/?img_index=5 [Erişim: 12.05.2025]
- URL-7: (2024). <https://ttvhatay.com/master-plan> [Erişim: 22.12.2024]
- URL-8: <https://www.instagram.com/alpersenerfilm/> [Erişim: 12.05.2025]
- URL-9: <https://www.sour.studio/projects/revitalization-of-hatay> [Erişim: 22.12.2024]

EXTENDED ABSTRACT

The Influence of Post-earthquake Reconstruction on the Urban Continuity of Antakya: The Cases of Akevler and Gülderen Neighbourhoods

 **Ebru Bingöl**

Department of Architecture, İskenderun Teknik University Faculty of Architecture, Hatay, Turkey

The urban landscape is the outcome of layers shaped by a continuous interplay of natural dynamics and human interventions. In the aftermath of the devastating earthquakes of February 2023, Antakya not only suffered extensive destruction but also underwent rapid reconstruction processes that have significantly altered its urban form. In Antakya, which has experienced sudden devastation and rapid reconstruction, ensuring the continuity of the pre-existing urban layers is crucial for maintaining its cultural life, social structure and collective memory.

This study aims to analyse the transformations and continuities in Antakya's urban fabric since the onset of post-earthquake rebuilding efforts and to provide recommendations for future reconstruction processes that support the sustainability of urban life following large-scale, abrupt disruptions—particularly in the context of climate change. The study focuses on two selected neighbourhoods—one located in the city centre, the other on the periphery—whose reconstructions are almost completed as the third anniversary of the earthquake approaches. The study employs the morphogenetic analysis framework developed by M. R. G. Conzen, due to its systematic and comprehensive approach to examining change by integrating all stages and layers of urban transformation in urban form.

In Akevler Neighbourhood, the designation of a "reserve area" has resulted in the elimination of property plots, one of the core measurement units in Conzen's analytical framework; thus presents a distinctive example for exploring continuity in morphological studies. This removal has heightened the importance of not only the continuity of individual urban plan elements but also the dialectical relationships among them are increasingly significant. Moreover, the new master plan of Antakya neglects the neighbourhood's unique spatial characteristics—its street network, building fabric, and land-use patterns—thereby disrupting the complexes of urban landscape. The second case Gülderen Neighbourhood, located on the urban periphery, has seen the rapid construction of mass housing to address the urgent post-disaster shelter needs have failed to consider the complex components of urban continuity. The result has been a sense of alienation of urban fringe, the emergence of speculative development in inner fringe belt, and production of disconnected and incoherent urban texture. The transformation observed in the two selected neighbourhoods illustrates two key processes that collectively shape the post-disaster urban fabric of Antakya. The reconstruction processes in Antakya highlight how spatial interventions that lack of sensitivity to pre-existing urban context can led to the loss of social and morphological continuity, undermining the long-term resilience of the city.

This study contributes to the broader discourse on post-disaster urbanism by documenting and interpreting the complex transformations in Antakya. While it represents a short-term tracing of urban form through a conventional morphological lens, it also demonstrates the applicability of Conzen's methodology in identifying continuities following sudden disruptions. Thus, the study offers a methodological framework for monitoring change and formulating reconstruction principles that aim to preserve the economic, social, and cultural continuities of urban life. In an era increasingly defined by frequent and severe ecological disasters driven by climate change, ensuring the physical and social continuity of cities has become a fundamental prerequisite for sustainable urban living...

Keywords: Disaster; Antakya; urban fringe, earthquake; recovery urbanism; urban morphology; town plan analysis.